

Topias Setälä

Klikkiotsikoinnin jalo taito

Löytyykö Ilta-Sanomien verkko-otsikoille katetta?

Klikkiotsikoinnin jalo taito

Löytyykö Iltä-Sanomien verkko-otsikoille katetta?

Topias Setälä
Opinnäytetyö
Kevät 2024
Viestinnän tutkinto-ohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Viestinnän tutkinto-ohjelma, Journalismin suuntautumisvaihtoehto

Tekijä: Topias Setälä

Opinnäytetyön nimi: Kliikkiotsikoinnin jalo taito – Löytyykö Ilta-Sanomien verkko-otsikoille katetta?

Työn ohjaaja: Satu Koho

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Kevät 2024

Sivumäärä: 45

Opinnäytetyössäni analysoin Ilta-Sanomien verkkosivujen uutisten otsikointia ja selvitin, vastaavatko uutisten sisällöt otsikkoa. Sain tutkimuksellani selville, että lähes kaikista jutuista löytyy kate otsikolle tekstistä, mutta valtaosa otsikoista kuitenkin joko johdattelee lukijaa harhaan tai pimittää oleellista tietoa uutisesta.

Tutkin lisäksi itse otsikoita sekä niiden retoriikkaa. Analysoin, millaisia retorisia keinoja Ilta-Sanomien otsikoinnissa käytetään lukijoiden houkuttelemiseen. Löysin selkeitä ja johdonmukaisia malleja retorisista keinoista, joiden perusteella Ilta-Sanomien otsikoita tuotetaan. Esimerkiksi iän ja nimen mainitsemiselle otsikossa löytyy syynsä. Huomasin lisäksi, että otsikoissa löytyvillä sitaateilla on yleisesti tarkoitus vain herätellä lukijan mielenkiintoa juttua kohtaan, sen sijaan että kerrottaisiin jotain oleellista itse uutisesta.

Iltapäivälehtien otsikoista puhutaan usein kliikkiotsikkoina, joiden tarkoitus on kerätä mahdollisimman paljon lukijoita. Journalistin ohjeisiin kuitenkin kuuluu kohta, jonka mukaan tekstistä on löydettävä otsikolle kate. Tutkin opinnäytetyössäni, kuinka hyvin ohjeita noudatetaan. Tarkastelin sisältöä Journalistin ohjeiden perusteella sekä tein omia tulkintojani siitä, johdatellaanko otsikoissa tarkoituksellisesti harhaan tai pimitetäänkö niissä oleellista tietoa.

Valitsin aineistokseni 21 Ilta-Sanomien luetuinta juttua yhden viikon ajalta (30.10.2023–5.11.2023), koska halusin tutkia nimenomaan sellaisia otsikoita ja juttuja, joita ihmiset ovat klikanneet auki. Rajasin aineistoni tällä tavalla, jotta saisin merkittävän otannan luetuimmista otsikoista, mutta halusin myös, että aineisto on sopivan tiivis, jotta voin tutkia otsikoiden ja sisällön suhdetta perusteellisesti.

Avainsanat: Kliikkiotsikointi, Ilta-Sanomien, Otsikko, Retoriikka.

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in media and communication, Option of journalism

Author: Topias Setälä

Title of thesis: The noble art of clickbaiting – does Ilta-Sanomas headlines have backing?

Supervisor(s): Satu Koho

Term and year when the thesis was submitted: Kevät 2024

Number of pages: 45

In this thesis I analyzed the web pages of Finnish news publication Ilta-Sanomat and examined whether the content of the news articles match the headlines of the article. I found that almost all of the headlines technically have backing in the articles themselves, but most headlines were misleading or withheld relevant information.

I also studied the headlines themselves and the rhetorical methods they use. I analyzed the ways in which Ilta-Sanomat make their headlines more tempting for the consumers, and figured out the logic they use for making headlines. I found clear and consistent ways that the headlines used rhetoric. For example, using the age or name of the person that was being reported in the headline, was clearly done in a purposeful way. I also found out that citations from the headlines are there only to pique the interest of the reader instead of telling about the article itself.

Tabloid magazines are often criticized for clickbaiting, but Finnish ethics for journalism states that the article must have backing for the headline. I studied how well Ilta-Sanomat follows this rule and analyzed whether they mislead people on purpose or do the headlines withhold relevant information.

I chose 21 most read articles from Ilta-Sanoma's web pages from one week (30.10.2023–5.11.2023) for my study, because I wanted to analyze headlines that people click the most. I limited the material this way so I would get substantiable sample of the most read headlines, but I also wanted to limit the material, so I could analyze the connection between the headlines and articles thoroughly.

Keywords: Clickbaiting, Ilta-Sanomat, Headlines, Rhetoric

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	KESKEISET KÄSITTEET	8
2.1	Journalistiset käsitteet	8
2.2	Julkisen sanan neuvosto ja Journalistin ohjeet.....	9
2.3	Klikkausjournalismi sekä klikkiotsikko	10
2.4	Ilta-Sanomat.....	11
3	AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET AIHEESTA	12
4	ANALYYSIMENETELMÄT SEKÄ AINEISTO.....	14
4.1	Kvalitatiivinen tutkimus ja laadullinen sisällönanalyysi.....	14
4.2	Retorinen analyysi.....	15
4.3	Tutkittava aineisto	15
4.3.1	Uutissähkeet	16
4.3.2	Uutiset.....	17
4.3.3	Henkilöjutut, reportaasit, featuret ja hyötyjutut	19
5	ANALYYSIVAIHE	21
5.1	Otsikoiden tutkiminen laadullisen sisällönanalyysin keinoin	21
5.1.1	Uutissähkeet	21
5.1.2	Uutiset.....	23
5.1.3	Viihdeuutiset	25
5.1.4	Henkilöjutut, reportaasit ja featuret	27
5.2	Otsikoiden tutkiminen retorisen analyysin keinoin	29
5.2.1	Sitaatin tarkoitus on olla kertomatta mitään	30
5.2.2	Ikä on vain numero	31
5.2.3	Ei nimi miestä pahenna, jos ei mies nimeä	32
6	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	35
6.1	Tutkimuksen johtopäätökset.....	35
6.2	Pohdintaa	36
	LÄHTEET.....	40
	TUTKIMUSAINEISTO.....	43

1 JOHDANTO

Tutkin opinnäytetyössäni Ilta-Sanomien verkkosivujen otsikointia ja ensisijaisesti sitä, löytyykö otsikolle vastinetta jutun sisällöstä. Otsikon tarkoitus on herättää lukijan mielenkiinto ja saada lukija klikkaamaan juttu auki. Ilta-päivälehtien otsikoista puhutaan usein klikkiotsikointina. Klikkiotsikointi on usein tarkoituksella hieman harhaanjohtavaa, tietoa pimitävää ja sensaationhakuista.

Journalistin ohjeiden kohdassa 15 kerrotaan kuitenkin, että otsikolle, ingressille, kansikuvalla sekä muille juttua myyville elementeille tulee löytyä tekstistä kate (Julkisen sanan neuvosto 2013). Sanomamedia on allekirjoittanut Julkisen sanan neuvoston (JSN) perussopimuksen, joten Sanomamedian alaisuudessa toimiva Ilta-Sanomat on velvoitettu noudattamaan Journalistin ohjeita. JSN ei määrittele, kuinka paljon katetta tulee otsikolle löytyä, joten joudun tekemään tämän asian suhteen omia tulkintojani.

Tutkin opinnäytetyössäni otsikoita Journalistin ohjeita tarkemmin. Oman työkokemukseni perusteella tiedän, että ilta-päivälehdissä jätetään uutisen tärkein tieto usein otsikosta tarkoituksella pois, jotta lukijat avaisivat jutun ja päätyisivät lukemaan sitä. Tarkastelen opinnäytetyössäni, onko Ilta-Sanomien otsikoista jätetty tarkoituksella olennaista tietoa pois. Otsikolle voi hyvinkin löytyä kate jutusta, mutta se ei tarkoita sitä, etteikö otsikoista olisi tehty tarkoituksella harhaanjohtavia. Teen analyysivaiheessa omia tulkintojani laadullisen sisällönanalyysin keinoin siitä, johdatellaanko lukija tarkoituksella harhaan otsikossa tai pimitetäänkö otsikoista oleellista tietoa.

Toissijaisesti tutkin, millaiset otsikot päätyvät luetuimpien juttujen listalle Ilta-Sanomien verkkosivuilla ja löytyykö luetuimpien juttujen otsikoiden retorisisista keinoista yhtäläisyyksiä. Tutkin, millaisella logiikalla retorisia keinoja valikoidaan mihinkin otsikkoon. Valitsin aineistooni yhteensä 21 Ilta-Sanomien luetuinta juttua aikaväliltä 30.10.2023–5.11.2023. Haluan tutkia juuri luetuimpia juttuja, jotta saan samalla paremman käsityksen siitä, millaisia otsikoita ihmiset klikkaavat. Valitsin tutkimuskohteekseni nimenomaan Ilta-Sanomat, koska ilta-päivälehdeille on syntynyt maine klikkiotsikoiden käyttämisestä ja Ilta-Sanomat on Suomen luetuin uutismedia.

Kiinnostukseni aiheeseen juontuu omasta työkokemuksestani Iltalehden urheilutoimituksessa. Kesätyöjakson aikana käytettiin huomattavasti aikaa hyvien otsikoiden keksimiseen. Hyvän otsikon keksiminen oli vähintään yhtä tärkeää kuin hyvän uutisen kirjoittaminen, koska hyvä uutinen menee

hukkaan, jos ihmiset eivät klikkaa sitä auki huonon otsikon takia. Otsikoinnista tuli minulle kuin peli, jossa oli tavoitteena saada mahdollisimman paljon lukijoita. Seurasin lukijamääriä tarkasti ja kekeilin kesätyöjakson aikana monia otsikointitapoja.

Oletukseni on, että suurin osa tutkimukseni kohteena olevista otsikoista on tehty joko tahallaan harhaanjohtavaksi tai olennaista tietoa pimittäväksi. Olisin kuitenkin hieman yllättynyt, jos aineistostani löytyisi otsikoita, joille ei olisi laisinkaan katetta uutisessa.

2 KESKEISET KÄSITTEET

Seuraavissa alaluvuissa avaan opinnäytetyöni kannalta tärkeitä käsitteitä, kuten uutinen, otsikko, klikkausjournalismi sekä klikkiotsikko. Käsitteiden lisäksi esittelen lyhyesti Ilta-Sanomat sekä sen verkkosivut.

2.1 Journalistiset käsitteet

Journalistinen genre eli *juttutyyppejä* auttaa sekä journalistia että lukijaa hahmottamaan erilaisille journalistisille teksteille ominaisia muotokielellisiä elementtejä. Genre on median ja yleisön tunnistettavissa oleva yksittäisen jutun tai ohjelman identiteetti. Lehtijournalismissa juttutyypit on jaettu yleisesti pääkirjoitukseksi, kolumniksi, arvosteluksi, pakinaksi, uutiseksi sekä taustajutuksi. (Kuutti 2012, 71.)

Uutinen on journalistinen juttutyyppejä, jossa esiintyy tyypillisesti uusi, yllättävä tai merkittävä tieto. Uutisella voidaan viitata myös asiaan, josta on odotettavissa lähiaikoina uutta tietoa. Uutinen on yleisin ja vanhin journalistinen juttutyyppejä. Uutinen vastaa yleensä kysymykseen, mitä on tapahtunut, ja uutisen jatkojutuilla voidaan selvittää esimerkiksi, miksi on tapahtunut. (Kuutti 2012, 209.)

Uutissähke on uutisen alalaji, jossa pyritään kertomaan uutisoitava aihe lukijalle mahdollisimman nopeasti sekä tiiviisti (Kuutti 2012, 209). *Featurejuttu* on human interest -aiheinen juttu. Featurejutut sisältävät yleensä uutisaiheen, jonka ympärille juttu rakennetaan, mutta sen sisältö on tavallista uutisjuttua monipuolisempaa ja ajattomampaa. (Kuutti 2012, 40.) *Uutiskärki* on uutisen ydin, jossa kerrotaan tiivistetysti, mitä on tapahtunut. Uutiskärki esitetään uutisessa tyypillisesti heti ensimmäisenä. (Huovila 1995, 94.)

Henkilöjuttu on journalistinen teksti, jonka pääaiheena on jokin mielenkiintoinen tai ajankohtainen ihminen. Tarkoitus on antaa lukijalle syvällisempi kuva haastateltavana olevasta henkilöstä. Henkilöjutussa päähenkilö pääsee itse kertojan rooliin, mutta *henkilökuville* on tyypillistä, että toimittaja tekee myös omia havaintojaan haastateltavasta. (Jaakkola 2013, 211.) Suomen Tietotoimiston eli STT:n Pauliina Pietilä kertoo, että henkilöjutun tarkoituksena on täydentää, laajentaa tai rikkoa sitä mielikuvaa, joka lukijoilla on kirjoitettavasta henkilöstä (Pietilä 2016). *Reportaasi* on juttutyyppejä,

jossa toimittaja raportoi tapahtumista paikan päältä. Reportaasin on tarkoitus välittää tunnelmaa ja vaikutelmaa tapahtumapaikalta. (Jaakkola 2013, 220.)

Hyötyjuttu on tekstityyppi, joka tarjoaa lukijalleen vinkkejä tai ohjeita erilaisiin arkisiin tilanteisiin. Tyypillistä on, että vinkkejä antaa yleensä joku toimituksen ulkopuolinen asiantuntija. Hyötyjuttuja on etenkin aikakauslehdissä, mutta ne ovat viime vuosina yleistyneet myös uutismedioissa. (Uutismedian liitto 2023.) Ylellä verkkotuottajana työskennellyt ja *Livenä ja läsnä: Verkon uudet juttutyypit* -kirjan kirjoittanut Terhi Upola määrittelee blogissaan hyötyjutun juttutyypiksi, joka voi esimerkiksi antaa lukijalleen sijoitusvinkkejä tai vertailla erilaisia kauppoja (Upola 2015).

Otsikko on tekstin nimen tai aiheen ilmaiseva sanaryhmä. Otsikko tiivistää yleensä jutun sisällön muutaman sanan tai yhden lauseen mittaiseksi. (Kuutti 2012, 141.) Otsikolla yritetään viestiä lukijalle, miksi hänen kannattaisi lukea juuri kyseessä oleva juttu. Otsikon pitää olla myös ainakin jollain tasolla rehellinen, sillä lukija pettyy helposti, jos otsikossa luvataan liikoja. Jos otsikoista tehdään liikoja lupailevia, voi tiedotteen julkaisseen organisaation tai uutisen kirjoittaneen median maine kärsiä yleisön silmissä. Otsikosta ei kuitenkaan kannata tehdä liian vaisua, koska silloin juttu ei tavoita kaikkia mahdollisia lukijoita. (Vesala 2022.) Otsikkotyyppijä on monenlaisia, mutta opinnäytetyössäni keskityn ainoastaan pääotsikkoon, koska juuri sillä yritetään houkuttaa lukijaa jutun pariin.

2.2 Julkisen sanan neuvosto ja Journalistin ohjeet

Julkisen sanan neuvosto on tiedotusvälineiden kustantajien ja toimittajien perustama organisaatio, jonka tarkoituksena on puolustaa sananvapautta sekä tehdä tulkintoja hyvistä journalistisista tavoista. Neuvostoon kuuluu puheenjohtaja sekä kolmetoista edustajaa, joista kahdeksan ovat median edustajia ja viisi yleisön edustajia. Julkisen sanan neuvosto valvoo hyvää journalistista tapaa Journalistin ohjeiden avulla. (Julkisen sanan neuvosto 2024a.)

Journalistin ohjeet ovat journalistista itsesääätelyä varten tehty lista ohjeista. Niiden tavoitteena on tukea sananvapauden vastuullista käyttämistä sekä edistää ammattieettistä keskustelua. Ohjeita ei ole tarkoitus käyttää rikos- tai vahingonkorvausvastuussa. Journalistin ohjeiden uusin versio on

laadittu vuonna 2013, ja ne ovat tulleet voimaan 2014. Ohjeita on sittemmin täydennetty periaate-
lausumilla ja liitteellä, joka koskee yleisön tuottamaa aineistoa tiedotusvälineiden verkkosivuilla.
Ohjelistassa on opinnäytetyön kirjoitushetkellä yhteensä 35 noudatettavaa kohtaa. (Julkisen sanan
neuvosto 2013.)

Journalistin ohjeet koskevat Julkisen sanan neuvoston perussopimukseen sitoutuneiden medioi-
den kaikkea journalistista tekstiä. Opinnäytetyössäni tarkastelen Journalistien ohjeiden kohtaa 15,
jossa vaaditaan, että otsikoille, ingresseille, kansi- ja kuvateksteille, myyntijulisteille ja muille esit-
telyille on löydyttävä sisällöstä kate. (Julkisen sanan neuvosto 2013.)

2.3 Klikkausjournalismi sekä klikkiotsikko

Kielitoimiston sanakirja määrittelee klikkausjournalismin eli klikkijournalismin journalismin muo-
doksi, jossa otsikot tehdään verkossa mahdollisimman paljon uteliaisuutta herättäväksi, jotta lukijat
klikkaavat jutun auki ja päätyvät lukemaan sitä (Kielitoimiston sanakirja 2022, s.v. *klikkausjourna-
lismi*). Klikkiotsikko on puolestaan klikkausjournalismissa yleinen, jutun klikkaamista houkutteleva
otsikko (Kielitoimiston sanakirja 2022, s.v. *klikkiotsikko*). Ninni Wetterstrandin haastattelussa Kli-
kinsäästäjä-sivuston perustanut Lauri Skön kertoo, että klikkiotsikoissa tyypillisesti pimitetään tie-
toa, jotta lukija klikkaisi jutun auki. Klikkiotsikoissa käytetään Skönin mukaan hyvin paljon liioittele-
viä termejä sekä yliampuvia adjektiiveja. Skönin mukaan klikkiotsikolle on tyypillistä pronominiin
käyttö sen sijaan, että käytettäisiin otsikossa henkilön nimeä. (Wetterstrand 2016.)

Klikkiotsikointi on yleistynyt uutismedian verkkoon siirtymisen myötä. Toimitus pystyy seuraamaan
otsikoiden vetovoimaa todella tarkasti sekä reaaliaikaisesti, mikä lisää intoa tehdä otsikoista mah-
dollisimman houkuttelevia. Otsikot voivat olla erilaisia printtimediassa ja verkossa, vaikka uutinen
olisi sama. Asiaa käsiteltiin muun muassa Ylen Viimeinen sana -ohjelman 13.2.2023 julkaistussa
jaksossa, kun Helsingin Sanomien sama uutinen oli otsikoitu eri tavalla printtiin ja verkkoon. Jak-
sossa Iltalehden päätoimittaja Perttu Kauppinen kertoo dataan vedoten, että negatiivinen otsikko
toimii verkossa positiivista otsikkoa paremmin, joten verkko-otsikko oli todennäköisesti vaihdettu
tarkoituksella houkuttelevammaksi. (Viimeinen sana 2023.)

Yksikään media ei varmastikaan haluaisi tehdä klikkijournalismia, mutta se yksinkertaisesti toimii. Oman työjaksoni aikana huomasin, kuinka suuri merkitys otsikolla loppujen lopuksi oli. Jos jollain jutulla ei ollut lukijoita, vaihdoin tilalle huomiota herättävämmän otsikon. Jutun lukijamäärä saattoi parhaimmillaan jopa kolminkertaistua vanhaan otsikkoon verrattuna. Uutissivustot riskeeraavat aina omaa imagoaan klikkiotsikoidessaan, mutta suuremmasta lukijamäärästä saatu rahallinen hyöty tulee todennäköisesti aina olemaan iltapäivälehdille mahdollista imagohaittaa tärkeämpää.

2.4 Ilta-Sanomat

Sanoma-konserni on suurin Suomessa toimiva mediakonserni, jonka alaisuudessa toimii lukuisia sanomalehtiä, kaupunkilehtiä, televisiokanavia sekä radiokanavia. Ilta-Sanomat on Sanoma-konsernin alla toimiva Suomen suurin iltapäivälehti, joka perustettiin 1930-luvulla Helsingin Sanomien iltapäiväversioksi. Ilta-Sanomien paperiversio on myydyin irtonumerolehti Suomessa ja Ilta-Sanomilla on verkossa toimiva uutissivusto is.fi. Ilta-Sanomat tavoittaa printtilehdellään ja verkkosivuiltaan yhteensä yli 3 miljoonaa suomalaista viikoittain. Verkossa toimiva is.fi on Suomen luetuin uutissivusto. (Sanomamedia 2023).

Ilta-Sanomat tarjoaa lukijoilleen uutisia yhteiskuntamme merkittävimmistä tapahtumista, viihde maailman kohuista sekä laaja-alaisesti erilaisista urheiluaiheista. Is.fi-uutissivuston alla on myös erillinen naisille suunnattu Me Naiset -osasto sekä talousuutisiin keskittyvä Taloussanomat-osasto. Me Naiset on kerran viikossa ilmestyvä naistenlehti, mutta sen toimituksen verkkouutiset toimivat Ilta-Sanomien sivuston ohessa.

3 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET AIHEESTA

Verkkouutisoinnin otsikoinnista ja klikkiotsikoista on tehty aikaisemmin tutkimuksia. Otsikointia koskevat tutkimukset ovat yleisiä, mutta tutkimuksista löytyy kuitenkin usein pieniä eroavaisuuksia sen suhteen, millä näkökulmalla otsikointia tutkitaan ja minkälainen otsikko on kyseessä.

Lähimpänä omaa tutkimustani on Matias Huttusen vuonna 2020 tekemä opinnäytetyö *Kiinnostus ja houkutus internetissä – klikkiotsikoinnin erot kolmessa uutistoimituksessa*. Huttunen vertaili opinnäytetyössään Ilta-Sanomien, Helsingin Sanomien ja Seiskan välisiä otsikoita kvalitatiivisen eli määrällisen tutkimuksen keinoin. Huttunen tekee opinnäytetyössään päätelmän, että noin puolet Ilta-Sanomien verkkosivuilla esiintyvistä otsikoista on klikkiotsikoita. (Huttunen 2020, 20.)

Nelli Salomäki on tutkinut vuonna 2022 julkaistussa opinnäytetyössä *Koronarokotteita käsittelevien uutisten otsikoiden eroja kaupallisessa ja ei-kaupallisessa mediassa: tarkastelussa sivustojen yle.fi ja is.fi uutisotsikot* koronarokotteita käsittelevien uutisten otsikointia kaupallisessa ja ei-kaupallisessa mediassa. Salomäen mukaan Ilta-Sanomien käyttää otsikossa Yleä enemmän vihjailevaa kieltä, joka ei paljasta, mitä uutisessa esiintyvä asiantuntija kertoo. Salomäen mukaan Ilta-Sanomien verkko-otsikoinnissa käytetään enemmän suoria lainauksia sekä muita retorisia keinoja. Sekä Ylen että Ilta-Sanomien otsikoissa käytetään äärimmäisiä sanavalintoja, mutta Ilta-Sanomien otsikoissa niitä on käytetty enemmän. (Salomäki 2022, 41–42.)

Pauli Välikangas tarkasteli vuoden 2015 opinnäytetyössä *Luetuimpien verkkouutisten otsikot eri verkkouutisvuostojen luetuimpia uutisia ja niiden otsikoita*. Välikangas käsitteli opinnäytetyössään myös Ilta-Sanomien otsikoita, ja hänen mukaansa noin 74 prosentissa kerrottiin uutisen sisältö selkeästi, mikä oli muihin medioihin verrattuna keskiarvoa suurempi luku. Välikankaan mukaan vain 2,9 prosenttia uutisten otsikoista ei kertonut lainkaan sisällöstä, mikä oli tutkimusaineistossa olleiden julkaisujen alhaisin luku. (Välikangas 2015, 32–33.)

Ida Vehnäpäki on tutkinut vuonna 2020 julkaistussa pro gradu tutkielmassa *Katso kuvat, tiesitkö tätä? Klikkijournalismin anatomia* Ilta-Sanomien ja Ylen verkkosivujen artikkeleita ja pohtinut, ovatko ne klikkijournalismia. Vehnäpäki analysoi tutkimuksessaan sekä otsikoita että artikkeleiden sisältöä ja yrittää määritellä, mitä klikkijournalismi loppujen lopuksi on. Vehnäpäki on tutkinut aineistoa

operationalisoinnin keinoin, missä yhdistetään teoreettisen käsitteen tutkiminen mitattavissa oleviin ominaisuuksiin. (Vehnamäki 2020.)

Sini Leppänen on tutkinut pro gradu tutkielmassaan *Näitä asioita et tiennyt klikkiotsikoista – katso uskomattomat tutkimustulokset!* Facebookissa suosioon noussutta Klikinsäästäjä-sivustoa ja sinne päätyneiden otsikoiden retorisia ilmaisuja. Leppänen on tutkimuksessaan jaotellut otsikossa esiintyviä piirteitä ja tehnyt niiden perusteella laajamittaisen analyysin lukuisista eri uutismedioissa esiintyneistä otsikoista. Kaikki Klikinsäästäjä-sivustolle päätyneet otsikot eivät suinkaan olleet klikkiotsikoita, tai niistä ei puuttunut kate, kuten Klikinsäästäjä-sivuston perustaja oli klikkiotsikon aikoinaan määritellyt. (Leppänen 2016.)

Mika Niskanen on vuonna 2017 julkaistussa opinnäytetyössään *Näin klikataan: Yle Kajaanin hyvät ja huonot otsikot* tutkinut tarkemmin Yle Kajaanin verkkoon julkaisemia otsikoita. Niskanen oli vertaillut klikatuimpien ja vähiten klikattujen juttujen eroja. Opinnäytetyössä selvitettiin esimerkiksi mitä ja millaisia sanoja käytettiin otsikoissa. Luetuimpien ja vähiten luetuimpien juttujen otsikoinnissa ei ollut suuria eroja, mutta luetuimmissa jutuissa käytettiin enemmän adjektiiveja ja numeroita ja kysymysmerkkejä. Niskanen huomauttaa opinnäytetyönsä lopussa, että klikkiotsikointia esiintyi, vaikka Yle Kajaani ei ollut hänen havaintojensa mukaan lähtenyt kaupallisen median kanssa kilpailemaan klikkiotsikoilla. (Niskanen 2017.)

4 ANALYYSIMENETELMÄT SEKÄ AINEISTO

Tutkimukseni perustuu kahteen tutkimusmenetelmään: laadulliseen sisällönanalyysiin sekä retoriseen analyysiin. Tutkin otsikoiden paikkansapitävyyttä ja niiden suhdetta kirjoitettuun tekstiin laadullisen sisällönanalyysin keinoin. Otsikoita tutkiessani yhdistelen retorisen analyysin sekä laadullisen sisällönanalyysin menetelmiä, jotta saisin mahdollisimman kattavan tutkimustuloksen. Esittelen tutkimusmenetelmät seuraavissa alaluvuissa sekä kerron, millä tavoin käytän niitä. Esittelen myös tutkittavan aineiston.

4.1 Kvalitatiivinen tutkimus ja laadullinen sisällönanalyysi

Laadullinen sisällönanalyysi on laadullisen tutkimuksen alalaji. Laadullinen tutkimus on empiiristä, ja sen keskeinen teema on konkreettiset havainnot tutkittavasta kohteesta. Empiiriselle tutkimukselle on olennaista, että aineiston keräämisen ja tutkimisen metodit ovat kuvailtu hyvin, jotta lukija voi itse arvioida tutkimuksen uskottavuutta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 26–27.) Laadullisessa sisällönanalyysissä selvitetään, mistä asioista, aiheista ja teemoista tarkasteltava aineisto kertoo. Sisällönanalyysissä keskitytään siihen, mitä tekstissä käsitellään sen sijaan, että mietittäisiin esimerkiksi, millaista kieltä tekstissä on käytetty. (Vuori 2021.) Laadullista sisällönanalyysiä voi käyttää tekstin, äänen, kuvan tai videon analysoimiseen, mutta tässä opinnäytetyössä käytän laadullista sisällönanalyysiä kirjoitettujen juttujen otsikoiden ja tekstin analysoimiseen.

Käytän opinnäytetyössäni laadullista sisällönanalyysiä pääosin aineistojuttujen otsikoiden ja tekstin suhdetta analysoidessa. Tutkin, löytyykö juttujen tekstistä niiden otsikoille katetta, johdatellaanko otsikoissa harhaan sekä onko otsikosta pimitetty tietoa. Yhdistelen laadullisen sisällönanalyysin ja retorisen analyysin keinoja, kun tutkin otsikoissa käytettävää retoriikkaa. Teen laadullisen sisällönanalyysin pohjalta päätelmiä siitä, millaisissa tilanteissa otsikossa käytettyjä retorisia keinoja on käytetty.

4.2 Retorinen analyysi

Arja Jokisen mukaan retorisessa analyysissä tarkastellaan kielellisiä prosesseja, joilla koitetaan tuottaa lukijalle tietynlaisia merkityksiä. Retorisessa analyysissä tutkitaan, kuinka todellisuuden jotkin versiot koitetaan saada lukijoille vakuuttavammiksi. Retorisessa analyysissä korostetaan todellisuuden tulkinnanvaraisuutta, joka toimii analyysin lähtökohtana. Tutkijan on mahdoton tehdä tarkkoja päätelmiä kirjoittajan ajatusmaailmasta pelkän kirjoitetun tekstin perusteella, eikä retorisessa analyysissä oletetakaan näin. Retorisessa analyysissä ei siis yritetäkään tutkia asioita sellaisinaan, vaan sitä, miten niistä argumentoidaan. (Jokinen 1999, 126–127.)

Tässä opinnäytetyössäni käytän retorisen analyysin keinoja tutkiessani, miten Iltä-Sanomien otsikoissa on yritetty houkutella lukijoita klikkaamaan juttu auki. Pysin löytämään luetuimpien juttujen otsikoista yhteisiä retorisia keinoja, joilla otsikoista on saatu houkuttelevampia. Kuten Jokinen mainitsi aikaisemmin teoksessaan *Diskurssianalyysi liikkeessä*, retorisen analyysin avulla ei voi päästä kirjoittajan ajatusmaailmaan käsiksi, joten minun on tehtävä omia päätelmiä siitä, miksi tiettyä retoriikkaa on päätyttyä otsikoihin. Pohdin opinnäytetyössäni, millaiseen kohdeyleisöön otsikon retoriikalla yritetään vaikuttaa.

4.3 Tutkittava aineisto

Opinnäytetyötä varten otin tarkasteluun Iltä-Sanomien verkkosivuilta jokaisen päivän kolme luetuinta juttua yhden viikon ajalta. Uutisia valikoitui aineistoon aikaväliltä 30.10.2023–5.11.2023. Valitsin tutkittavaksi kohteeksi Iltä-Sanomien luetuimpia juttuja, koska ne antavat parhaan käsityksen siitä, millaisia otsikoita lukijat klikkaavat eniten. Rajasin opinnäytetyöni ulkopuolelle mielipiteelliset tekstit, kuten pääkirjoitukset ja kolumnit, koska niiden otsikointi on usein tavallisesta poikkeavaa. Tutkittavaa aineistoa oli verkkosivulla julkaistut uutiset, featuret, hyötyjutut, reportaasit ja henkilöjutut. Tutkittavia juttuja kertyi 21. Seuraavissa alaluvuissa esittelen aineistoni juttutyypeittäin.

4.3.1 Uutissähkeet

Elina Rannan 30.10.2023 kirjoittamassa sähköuutisessa *Toimitusjohtaja Johanna Haltia, 43, on kuollut* uutisoidaan Helsinki Outletin toimitusjohtajan Johanna Haltian kuolemasta. Rannan kirjoittamassa jutussa on muutaman kappaleen mittaisesti tietoa Haltian taustoista ja saavutuksista alalla.

Anna-Maija Naakan 1.11.2023 kirjoittama lainajuttu Turun Sanomista *TS: Yövuorossa ollut sairaanhoitaja löytyi ruiskujen vierestä makaamasta kiristin käsivarressaan* kertoo Turun Kaskenlinnan sairaalan hoitajan löytyneen vuoronsa aikana osaston vessan lattialta makaamasta kiristin kädessään ja kaksi ruiskua vierellään. Uutissähkeessä kerrotaan lyhyesti kyseisen sairaalan osaston tarkoituksesta sekä otsikossa mainitun hoitajan taustoista.

Ilta-Sanomien STT:ltä ostamassa ja 3.11.2023 julkaisemassa uutisessa *Ostitko tämän suklaapatukan? Älä syö!* kerrotaan, että makeisyhtiö Fazer vetää markkinoilta erän Karl Fazer Crunchy -suklaapatukoita. Lyhyessä uutissähkeessä kerrotaan siitä, kuinka kyseisen suklaapatukan yhteen tuote-erään on sekoittunut valmistuslinjalla käytettävää voiteluöljyä.

Pasi Lapinkankaan 3.11.2023 julkaistussa uutissähkeessä *Auto suistui parkkipaikalle Vantaalla – yksi kuoli* uutisoidaan Vantaalla tapahtuneesta liikenneonnettomuudesta, jossa auto oli suistunut tieltä ja törmännyt parkkipaikalla olevaan autoon. Uutisessa kerrotaan, että onnettomuudessa menehtyi yksi henkilö. Uutissähkeessä kerrotaan myös, että poliisi ei epäile tapauksessa tapahtuneen rikosta ja kuolemansyytutkinta on aloitettu.

Niko Karvasen 4.11.2023 kirjoittamassa uutissähkeessä *Tänne Loton 14,5 miljoonan jättipotti suuntasi!* kerrotaan, että Loton 14,5 miljoonan euron voittosumma meni neljälle Hyvinkäällä asuvalle pelaajalle. Lyhyessä uutissähkeessä kerrotaan myös pienempien summien voittajista sekä kierroksen oikeasta rivistä.

4.3.2 Uutiset

Erika Åkmanin kirjoittama ja 31.10.2023 julkaistu viihdeuutinen *Jenna kohtaa rivin alastomia miehiä tv:ssä – yksi jalkoväli saa nuoren kajaanilaisen hämilleen: ”Mä en ole ikinä nähnyt tämmöistä”* kertoo Naked Attraction Suomi -ohjelman jaksosta, jossa 26-vuotias Jenna arvioi viiden miehen alastomia vartaloita. Jutussa on mukana video ohjelman jaksosta sekä videosta tehty tekstimuotoinen litterointi. Juttuun on otettu mukaan Ilta-Sanomien aikaisemmin tekemä haastattelu Janista, joka on tatuoinut penikseensä tiikerin raidat. Jutussa oletetaan, että Jennan ihmettelemä jalkoväli kuuluu samalle Janille.

Outi Kokon kirjoittama ja 30.11.2023 julkaistu uutinen *Jälleen yksi rakennusalan yritys hakeutuu konkurssiin – verottajalta viimeinen niitti* kertoo rakennusalan kohtaamista suurista vaikeuksista. Jutussa kerrotaan rakennusalan vaikeuksien johtuvan erityisesti alalla vaikuttavien kustannusten äkillisestä noususta ja siihen on haastateltu lukuisia rakennusalan ammattilaisia. Jutun uutiskärkeksi on valikoitunut porilaisen Lännen Rakenteen hakeutuminen konkurssiin.

Kia Kilpeläisen ja Akseli Vanhalan kirjoittamassa ja 1.11.2023 julkaistussa uutisessa *Venäläismiljardöörin saarella Puumalassa iso operaatio – tällainen on siellä seisova ökyhuvila* kerrotaan venäläisoligarkki Igor Kesaevin saarella tapahtuneesta viranomaisoperaatiosta. Jutussa on haastateltu ulosottolaitoksen edustajaa Aki Virtasta sekä Kesaevin naapureita. Uutisessa käydään läpi saarella sijaitsevaa mökkiympäristöä sekä venäläisoligarkin taustoja.

Perttu Pitkäsén kirjoittama ja 1.11.2023 julkaistu juttu *Buffet-ravintolalta kova ukaasi rohmuille asiakkaille – ja se kerrotaan tarvittaessa ”hyvin kovaan ääneen”* kertoo Sipoossa toimivasta ravintolasta, joka yrittää vähentää ruokahävikkiä perimällä buffet-ruokaa pois heittävilta asiakkailta lisämaksua. Juttua varten on haastateltu ravintolan omistajaa ja kokkia Vaw Myllystä. Uutisessa kerrotaan myös muiden ravintoloiden päätyneen samantyyppiseen ratkaisuun.

Pasi Lapinkankaan kirjoittamassa ja 2.11.2023 julkaistussa uutisessa *Poikkeuksellinen koronaoire havaittu* kerrotaan koronavirusoireiden lisääntymisestä Suomessa lokakuun 2023 aikana. Uutiseen oli haastateltu Terveyden ja hyvinvointilaitoksen (THL) Ylilääkäriä Tuija Leinoa, THL:n erityisasiantuntijaa Erika Lindhiä, Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin (HUS) osastolääkäriä Susanna Tuomista sekä Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen palvelulinjajohtajaa Roope Leppästä. Uutisen otsikossa mainittu poikkeuksellinen oire on koronaviruksen aiheuttama keuhkokuume. Uutisessa

kerrotaan, että koronaviruksen aiheuttamaa keuhkokuumetta on havaittu aikaisemmin korona-ai- kana.

Sara Sairanen kirjoittamassa ja 2.11.2023 julkaistussa uutisessa *Yhdysvalloissa kadonnut suoma- laisprofessori Heikki Rantakari löytyi kuolleena* kertoo, että suomalaisprofessori Heikki Rantakarin ruumis on löydetty Rochesterin kaupungin läpi virtaavassa Genesee-joesta. Uutissähkeessä ker- rotaan lyhykäisesti Rantakarin taustasta sekä Rochesterin kaupungista.

Mikael Mattilan 3.11.2023 julkaistussa uutisessa *Matti ja Teppo peruivat viimeisenkin keikkansa – nettisivut katosivat mysteerisesti* kerrotaan, että iskelmäkaksikko Matti ja Teppo ovat peruneet esi- tyksensä Aalto Iskelmä -risteilyllä. Uutiseen on otettu mukaan yhtyeessä esiintyvän Teppo Ruoho- sen Ilta-Sanomille antama haastattelu kahden kuukauden takaa. Haastattelussa Ruohonen kertoo, että hänen iskelmäparinsa Matti Ruohonen on kärsinyt terveyshuolista.

Heta Ylitien 4.11.2023 kirjoittamassa jutussa *Eräs konetyyppi lentää yhtäkkiä jatkuvasti Kalining- radista Manner-Venäjälle – Toverilta synkkä arvio syystä* kerrotaan, että lentokoneliikennettä seu- raavan Flightradar24-sivuston tiedoista on huomattu, että Venäjän puolustusvoimien kuljetuskone on lentänyt Manner-Venäjän ja Kaliningradin väliä lukuisia kertoja viime aikoina. Utista varten haastateltu kansanedustaja ja entinen pääesikunnan tiedustelupäällikkö Pekka Toveri kertoo, että Venäjä käyttää lentokoneita todennäköisesti maavoimien kuljetukseen.

Janna Nousiaisen 4.11.2023 julkaistussa uutisessa *Vesa-Matti Loirin Inarin-mökki etsii ostajaa – mökillä muhkea hintalappu* kerrotaan hiljattain menehtyneen taiteilijan Vesa-Matti Loirin mökin myynti-ilmoituksesta. Juttua on täydennetty lukuisilla kuvilla Loirin vanhasta mökistä, jotka ovat hankittu mökin myynti-ilmoituksesta. Uutisessa on kerrottu laajasti verkkoon laitetusta myynti-ilmoi- tuksesta. Artikkelissa on käytetty Loirin lapsuudenystävän Jorma Alvesalon IS:lle vuonna 2022 an- tamaa haastattelua.

Erika Åkmanin kirjoittamassa ja 4.11.2023 julkaistussa viihdeuutisessa *Somekansalta tylyä tekstiä Mika Aaltolan esiintymisestä Elämäni biisissä – tätä mieltä ihmiset olivat* kerrottiin presidenttieh- dokkaan Mika Aaltolan Elämäni biisi -ohjelmassa esiintymisestä ja siitä syntyneestä sosiaalisen median reaktiosta. Uutisessa käydään läpi myös neljän muun ohjelmassa esiintyneen president- tiehdokkaan kappalevalinnat sekä heidän kommenttejaan kappaleidensa jälkeen. Artikkelin on

upotettu viestintäpalvelu X:stä ihmisten reaktioita presidenttiehdokkaiden valintoihin ja ohjelmassa kerrottuihin kappaleisiin liittyviin tarinoihin.

4.3.3 Henkilöjutut, reportaasit, featuret ja hyötyjutut

Tommi Lempisen kirjoittamassa 30.10.2023 julkaistussa hyötyjutussa *Näin kävi, kun sähköautot jäädytettiin -42 asteeseen ja kuskit painoivat starttinappulaa* käsitellään Norjan sähköautoyhdistyksen tekemää pakkastestiä. Testissä kuusi sähköautoa laitettiin äärimmäisiin pakkasolosuhteisiin, jotta saataisiin selville, käynnistyisivätkö autot. Lempisen kirjoittamassa artikkelissa käydään läpi sähköautoyhdistyksen tekemän testin tulokset.

Noora Knapp on kirjoittanut 30.10.2023 julkaistun featurejutun raskausaikana miehestään eronneesta Rebekka Arhosta nimeltä *Rebekka, 23, oli viimeisillään raskaana ja odotti kosintaa – sitten paljastui julma totuus miehestä, ”josta ei olisi ikinä uskonut”*. Featurejutussa kerrotaan nuoren pariskunnan tarina Arhon näkökulmasta sekä parisuhteen päättymiseen johtaneet syyt. Todella laajaan featurejuttuun on otettu mukaan psykiatrian professori Erkki Isometsän kommentit Arhon miehen käyttämistä lääkkeistä.

Pauliina Grönholmin kirjoittama ja 31.10.2023 julkaistu reportaasi meikkaamisesta *Pauliina päätti opetella taidon, jota moni pitää itsestäänselvyytenä – kuvat näyttävät kasvot ennen ja jälkeen* kertoo meikkaamisesta sekä siihen kuuluvista tabuista ja oletuksista. Jutussa Grönholm kuvailee omaa suhdettaan meikkaamiseen ja sitä, kuinka hän pyrkii opettelemaan paremmaksi meikkaajaksi. Juttuun on myös haastateltu ammattimeikkaajia.

Meri Suomisen kirjoittama ja 2.11.2023 julkaistu featurejuttu *Nainen löytyi metsälammesta – naapuri jätti kotiinsa viestin, joka päättyi hyytäviin sanoihin* kertoo maalaiskylässä asuneen Lea Leikarin katoamisesta sekä siihen johtaneista erikoisista tapahtumista. Pitkää taustoittavaa juttua varten on haastateltu Leikarin omaisia sekä katoamistapausta tutkineita poliiseja. Jutussa kerrotaan laajasti Leikarin katoamistapaukseen mahdollisesti liittyvästä miehestä.

Juha Kanervan kirjoittamassa ja 5.11.2023 julkaistussa henkilöjutussa *Helsinkiäinen Siri, 33, sairastui rajusti ja kuoli muutamassa viikossa – ”Järkyttävän nopeaa”* kerrotaan helsinkiläisestä Siri

Pulmasta, joka menehtyi harvinaiseen syöpään. Artikkeliki kertoo Sinin tarinan syöpään sairastumisesta ja hänen äkinäisestä kuolemastaan. Sirin tarinaa artikkelissa kertoo hänen isänsä, joka muistelee tyttärensä lapsuutta ja syöpäkuolemaan johtaneita hetkiä.

Heini Särkän kirjoittamassa ja 5.11.2023 julkaistussa featurejutussa *Erkin tragedia paljastui sukulaisille pitkän ajan jälkeen – ”Mätimme kolikoita Ikean mehukanisterilla lentolaukusta automaattiin”* kerrotaan helsinkiläisen Timon kokemuksista hänen serkkunsa Erkin menehtyttyä. Jutussa kerrotaan, kuinka Erkki oli menehtynyt yksin kotonaan eikä kukaan sukulainen saanut tietää asiasta yli puoleen vuoteen. Hämeenlinnan kaupunki ja lahtelainen asianajajafirma olivat alkaneet selvittää Erkin kuolinpesää, minkä seurauksena Timolle oli tullut yli 7000 euron lasku. Timo koki asian hoitamistavan ja laskun kohtuuttomaksi. Artikkelissa kerrotaan syvällisemmin tapauksesta molempien toimijoiden kantilta.

5 ANALYYSIVAIHE

Tässä luvussa käsittelen Ilta-Sanomien otsikoita sekä niiden takaa aukeavia juttuja tarkemmin käyttäen laadullisen sisällönanalyysin ja retorisen analyysin menetelmiä. Olen jakanut analyysivaiheen kahteen osaan. Ensimmäisessä osassa tutkin otsikoiden suhdetta jutun sisältöön sekä otsikoiden paikkansapitävyyttä laadullisella sisällönanalyysillä. Toisessa osassa perehdyn itse otsikoihin sekä niissä ilmeneviin yhteisiin retorisiin keinoihin ja selvitän, miten ne tekevät otsikoista lukijoille houkuttelevampia.

5.1 Otsikoiden tutkiminen laadullisen sisällönanalyysin keinoin

Seuraavissa alaluvuissa tutkin, vastaavatko Ilta-Sanomien otsikot juttujen sisältöä. Käytän tämän määrittelemiseen laadullisen sisällönanalyysin keinoja ja perustan havaintoni aikaisemmin mainitsemalle Journalistin ohjeiden kohdalle, jonka mukaan tekstistä on löydettävä kate otsikolle. Tutkin juttuja kuitenkin journalistin ohjeistusta tarkemmin ja analysoin, johdatteleeko otsikko tarkoituksellisesti harhaan tai onko siitä pimitetty oleellista tietoa. Tarkoitukseni ei ole käydä kaikkia juttuja läpi alusta loppuun vaan tutkia, löytyykö otsikolle vastinetta tekstistä. Jo kerätessäni aineistoa huomasin, että otsikoiden todenperäisyys sekä niiden tyyli vaihtelivat huomattavasti juttutyypin mukaan.

5.1.1 Uutissähkeet

Ilta-Sanomien verkkosivuilla yleisin otsikkotyyppi on kaksiosainen otsikko, jonka osat on eroteltu ajatusviivalla. Sähkeutiset olivat kuitenkin pääosin yksiosaisia ja yhdelle riville mahtuvia. Sähkeutisten otsikoista tulee myös monesti uutisen aihe esille heti jutun otsikosta.

Esimerkiksi kuolinuutinen Johanna Haltiasta on otsikoitu niin, että jutun sisältö sekä uutiskärki ilmenevät heti otsikosta. Jutun otsikko on *Toimitusjohtaja Johanna Haltia, 43, on kuollut*. Lyhyehkö uutissähke antaa ainoastaan hieman taustoittavaa tietoa Haltiasta, mutta uutisoitava asia selviää lukijalle jo pelkän otsikon perusteella. Omien havaintojeni mukaan iltapäivälehtien uutistoimituksissa käytetään hienovaraisempia otsikoita kuolinuutisissa ja klikkiotsikon elementtejä varotaan tavallista enemmän.

Toinen aineistooni päätyntyt uutissähke kuolematapauksesta *Auto suistui parkkipaikalle Vantaalla – yksi kuoli* kertoo Vantaalla tapahtuneesta autokolarista, joka johti yhden henkilön kuolemaan. Uutisen merkittävin tieto on, että ihminen kuoli autokolarissa Vantaalla, mikä tulee selväksi jo otsikon perusteella. Myös uutinen Yhdysvalloissa kadonneesta suomalaisprofessorista Heikki Rantakarista *Yhdysvalloissa kadonnut suomalaisprofessori Heikki Rantakari löytyi kuolleena* on otsikoitu siten, että uutiskärki on jo otsikossa. Jutun leipätekstissä annetaan lisätietoa Rantakarista sekä tapauksen tutkinnasta. Otsikkoon on kuitenkin lisätty uutisen merkittävin tieto, eli siinä ei pimitetä tietoa, eikä lukijaa johdeta harhaan.

Myös Turun Sanomilta lainattu uutinen yövuorossa olleesta sairaanhoitajasta *TS: Yövuorossa ollut sairaanhoitaja löytyi ruiskujen vierestä makaamasta kiristin käsivarresta* on otsikoitu informatiivisesti. Itse jutussa on avattu, mistä sairaalasta oli kyse ja kerrottu hieman sairaanhoitajan taustoja. Jutussa on kerrottu, että kyseisellä osastolla on epäilty, että yksi hoitajista olisi käyttänyt jo aikaisemmin kipulääkkeitä ja korvannut ne keittosuolaliuoksella. Jutun ydin sekä uutiskärki ovat kuitenkin jo otsikosta.

Omien havaintojeni mukaan is.fi-verkkosivustolla sähköuutisilla on selkeämmät otsikot kuin muilla juttutyypeillä. Suurimmassa osassa jutuista olennaisin tieto tai jutun uutiskärki löytyy jo otsikosta. Poikkeuksiakin löytyi aineistosta.

Lottovoittoa koskeva uutinen on otsikoitu seuraavanlaisesti: *Tänne Loton 14,5 miljoonan jättipotti suuntasi*. Otsikolle löytyy selvästi katetta uutisesta, kun siinä kerrotaan hyvinkääläisten nettipelaa-
jien voittaneen pääpotin. Otsikosta on kuitenkin jätetty selvästi tarkoituksellisesti pois uutisen tärkein tieto eli lottovoiton napanneen pelaajien asuinkunta. Uutisen otsikossa on siis pimitetty olennaista tietoa.

STT:ltä ostetussa uutisessa Fazerin suklaapatukoista *Ostitko tämän suklaapatukan? Älä syö!* kerrotaan, että Fazer joutuu vetämään markkinoilta yhden erän Karl Fazer Crunchy -suklaapatukoita, koska tuotteeseen on saattanut päätyä voiteluöljyä. Suklaapatukoiden takaisin veto koskee vain erää, jonka parasta ennen päivä on 19.8.2024, ja muiden tuote-erien kannalta ei ole tehty toimenpiteitä. Otsikosta saa kuitenkin sellaisen käsityksen, että syömiskielto koskee kyseistä suklaapatukkaa kokonaisuudessaan, mikä ei pidä paikkansa. Otsikosta on tehty sekä harhaanjohtava että tietoa pimittävä, mutta ei kuitenkaan Journalistin ohjeiden kannalta katteeton.

5.1.2 Uutiset

Luokittelen tähän alalukuun artikkelin sähköautojen käynnistymisestä pakkasella, vaikka se on lähempänä hyötyjuttua. Hyötyjuttuja opinnäytetyöhöni valikoitui kuitenkin ainoastaan yksi, joten käyn jutun läpi tässä alaluvussa, koska se on lähempänä uutista kuin uutissähköä, henkilöjuttua, reportaasia tai viihdeuutista. Juttu on otsikoitu hyötyjutulle tyypillisesti: *Näin kävi, kun sähköautot jäädytettiin -42 asteeseen ja kuskit painoivat startinappulaa*. Juttu on tarkoituksella otsikoitu siten, että lukija saa tietää testin tuloksista vasta jutun aukaistuaan. Artikkelissa kerrotaan Norjan sähköautoyhdistyksen tekemästä testistä, jossa testattiin sähköautojen käynnistymistä pakkasella. Artikkelissa on käsitelty perusteellisesti testin tulokset, joten juttu antaa otsikolle katetta. Otsikko on tahallaan tietoa pimittävä mutta ei suoranaisesti harhaanjohtava tai katteeton.

Uutinen Venäjän puolustusvoimien lentokoneen lennoista on otsikoitu seuraavalla tavalla: *Eräs konetyyppi lentää yhtäkkiä jatkuvasti Kaliningradista Manner-Venäjälle – Toverilta synkkä arvio syystä*. Uutisessa kerrotaan, että Venäläisiä Iljushin Il-76 -tyypin lentokoneita on lentänyt Kaliningradin ja Manner-Venäjän väliä lukuisia kertoja yhden viikon aikana. Sitä ennen kone ei ollut lentänyt kyseistä väliä edeltävien kuukausien aikana. Uutiseen on haastateltu Pääesikunnan entistä tiedustelupäällikköä ja kokoomuksen kansanedustajaa Pekka Toveria, joka arvelee uutisessa lentojen tarkoitusta. Toveri epäilee, että Venäjä kuljettaa Kaliningradissa koulutuksessa olleita venäläissohilaita Manner-Venäjän puolelle, josta joukot siirrettäisiin Ukrainaan rintamalle. Toveri arvelee uutisessa, että Venäjällä ei ole kykyä suureen läpimurtoon ennen talven tuloa ja Kaliningradista siirrettyillä joukoilla on tuskin isoa merkitystä sodan kokonaiskuvassa.

Otsikossa mainittu Toverin ”synkkä arvio” on täysin perustelematon ja harhaanjohtava sanavalinta. Otsikon perusteella lukijalle syntyy kuva, että tilanne olisi Toverin mukaan vakava tai Venäjän kannalta edullinen, mutta uutisessa Toveri ennemminkin topuuttelee lentojen merkitystä isossa kuvassa. Otsikossa on myös tarkoituksellisesti pimitetty tietoa venäläiskoneiden käyttötarkoituksesta, kun niistä on puhuttu ”eräänä konetyypinä”, mutta Toveri kertoo, että kyseisiä lentokoneita käytetään enimmäkseen henkilöstön ja kaluston kuljettamiseen. Uutisen otsikkoa voi pitää harhaanjohtavana ja tietoa pimittävänä, mutta en kuitenkaan koe, että sille ei löytyisi katetta.

Aineistoni toinen Venäjä-aiheinen uutinen käsitteli venäläisoligarkki Igor Kesaevin omistaman saaren viranomaisoperaatiota. Uutinen on otsikoitu: *Venäläismiljardöörin saarella Puumalassa iso operaatio – tällainen on siellä seisova ökyhuvila*. Uutisessa on kerrottu Kesaevin huvilaan kohdistuneesta virka-apu tehtävästä. Uutisessa kerrotaan myös pinnallista tietoa saarella sijaitsevasta kartanosta. Itse kartanosta on kerrottu lähinnä sen koko ja sen yhteyteen asetetuista valvontakameroista. Tieto kartanosta on pinnallista, mikä on ymmärrettävää, sillä Kesaevin kartanosta on yli-päättään vähän tietoa saatavilla. Uutisessa on kuitenkin kirjoitettu kartanosta sen verran, että otsikolle löytyy katetta. Otsikosta ei ole myöskään pimitetty tärkeää tietoa pois eikä sillä yritetä johdella lukijoita harhaan.

Uutinen rakennusalan vaikeuksista on otsikoitu yksinkertaisesti: *Jälleen yksi rakennusalan yritys hakeutuu konkurssiin – verottajalta viimeinen niitti*. Uutisessa kerrotaan, että rakennusfirma Lännen Rakenne hakeutui konkurssiin lokakuun 2023 lopulla. Uutisessa mainitaan, että Tilastokeskuksen mukaan rakentamisen alalta haettiin konkurssiin 60 yritystä yhden kuukauden aikana. Luku on merkittävä, ja konkurssihakujen määrä kasvoi syyskuussa, joten otsikossa mainittu painotus konkurssien määrästä on perusteltua.

Uutisessa kerrotaan verottajan tekemästä tulkinnasta, jonka perusteella yrityksen piti maksaa verot myös maksamistaan päivärahoista. Uutisessa puhutaan verottajan tulkinnasta viimeisenä iskuna jo valmiiksi vaikeuksissa olleelle yritykselle. Uutisessa ei sinänsä ole todisteita siitä, että juuri verottajan tekemä tulkinta olisi ollut ratkaiseva tekijä yrityksen konkurssissa, mutta siitä huolimatta uutisessa mainittua kohtaa verottajasta voidaan pitää tarpeeksi hyvänä katteena otsikolle. Uutisen oleellisin asia on se, että taas yksi rakennusalan yritys hakeutuu konkurssiin, mikä selviää jo otsikotasolla. Otsikko ei sinänsä pimitä mitään oleellista tietoa eikä siinä yritetä viedä lukijaa harhanteille.

Buffet-ravintolalta kova ukaasi rohmuille asiakkaille – ja se kerrotaan tarvittaessa ”hyvin kovaan ääneen” -otsikoidussa uutisessa kerrotaan Suan Aahaan -ravintolan keräävään 11,90 euron lisämaksun asiakkailta, jotka heittävät buffet-pöydästä itse hakemiaan ruokia jäteastiaan. Ravintolan omistaja ja kokki Vaw Myllynen kertoo, että hän selittää ongelmaa kovaan ääneen asiakkaille, jotka aikovat jättää ruokaa syömättä, niin kuin otsikossa mainitaan. Uutisen otsikossa mainittu ”kova ukaasi” on myös perusteltu, sillä 11,90 euron lisämaksu on hyvin lähellä buffet-aterian hintaa, mikä voidaan laskea kovaksi vaatimukseksi. Uutisen otsikkoa ei siis voida pitää harhaanjohtavana, mutta siitä on pimitetty tarkoituksellisesti tietoa siitä, mitä ”kova ukaasi” oikeasti tarkoittaa.

Osion viimeinen uutinen on otsikoitu pidemmälle uutiselle epätyypillisesti yksiosaisesti: *Poikkeuksellinen koronaoire havaittu*. Uutisessa kerrotaan, että koronavirustartunnat ovat olleet Suomessa nousussa syksyn aikana. Uutisessa on haastateltu lukuisia terveyden asiantuntijoita koronavirukseen liittyen. Uutisessa käydään läpi koronaviruksen aiheuttamia tyypillisimpiä oireita, kuten kuumetta ja kurkkukipua. Uutisessa mainitaan, että Jorvin sairaalaan keuhko-osastolla on ollut lokaan kuun aikana yksittäisiä potilaita, joilla on todettu koronaviruksen aiheuttama keuhkokuume.

Juttua varten haastateltu Susanna Tuominen kertoo, että vastaavaa ei ole nähty heillä pitkään aikaan. Jutussa puhutaan oireesta poikkeuksellisenä, mutta Tuomisen sitaatista saa käsityksen, että vastaavanlaisia oireita on ilmennyt aikaisemmin, vaikkakin ne ovat olleet harvinaisia. Sana ”poikkeuksellinen” on todella latautunut ilmaus, jolla viitataan johonkin todella harvinaiseen ja tavallisesta poikkeavaan asiaan. Esimerkiksi ilmatieteen laitos käyttää sääilmiöstä sanaa ”poikkeuksellinen” vasta silloin, kun vastaavanlaista sääilmiötä esiintyy tilastollisesti keskimäärin kerran 30 vuodessa tai harvemmin (Ilmatieteen laitos 2023). Tuomisen puheesta saa sellaisen käsityksen, että vastaavanlaisia tilanteita ja oireita on havaittu aikaisemmin korona-aikana. Korona-aika on kestänyt Suomessa uutisen kirjoitushetkellä alle neljä vuotta, jonka aikavälin sisälle aikaisemmat havainnot sisältyvät. Poikkeuksellinen-sanan käyttöä voidaan pitää turhan kärjistettynä, ja sanan ”harvainen” käyttö olisi perustellumpaa. Tämän takia otsikolle ei löydy uutisesta katetta, ja lukijaa johdetaan tarkoituksella väärin johtopäätöksiin. Otsikosta pimitetään uutiselle oleellinen tieto, eli mikä poikkeuksellinen koronaoire on.

5.1.3 Viihdeuutiset

Edesmenneen taiteilijan Vesa-Matti Loirin kesämökin myynti-ilmoitusta koskeva uutinen on otsikoitu: *Vesa-Matti Loirin Inarin-mökki etsii ostajaa – mökillä muhkea hintalappu*. Juttu muistuttaa jopa hieman kuvareportaasia, sillä siihen on upotettu lukuisia kuvia Loirin kesämökin myynti-ilmoituksesta. Otsikon kohta ”mökillä muhkea hintalappu” on hieman tulkinnanvarainen ilmaus. Jutussa paljastuu, että mökkiä myydään 209 tuhannen euron hinnalla. Jutun julkaisupäivänä etsiessä löytyi lukuisia kalliimpia mökkikohteita samalta alueelta, mutta Loirin mökin hinta oli kuitenkin keskiarvomökkiä kalliimpi. Näin ollen sanan ”muhkea” käyttäminen otsikossa on perusteltua. Jutun otsikossa esitetty uutiskärki mökin hinnasta on selkeästi tarkoituksellisesti pimitetty otsikosta.

Viihdeuutisessa Naked Attraction Suomi -ohjelmasta on kolmiosainen otsikko: *Jenna kohtaa rivin alastomia miehiä tv:ssä – yksi jalkoväli saa nuoren kajaanilaisen hämilleen: ”Mä en ole ikinä nähnyt tämmöistä”*. Uutiseen on liitetty video kyseisen ohjelman jaksosta, jossa Jenna pääsee tarkastelemaan edessään seisovia alastomia miehiä. Juttu antaa otsikon jokaiselle osuudelle katetta. Jenna kiinnittää huomiota yhteen penikseen, johon on tatuoitu tiikerin raidat. Otsikosta saa sellaisen kuvan, että siinä mainittu sitaatti kuuluisi Jennan suusta, mikä pitää täysin paikkansa. Kyseisen jutun aihe on yhden miehen erikoinen penis. Juttu on otsikoitu sillä tavalla, että peniksen erikoisuus paljastuu vasta jutun aukaistua. Otsikosta on siis pimitetty oleellista tietoa.

Uutinen presidenttiehdokkaana olevien Mika Aaltolan, Alexander Stubbin, Jussi Halla-Ahon, Olli Rehnin ja Pekka Haaviston esiintymistä *Elämäni Biisi* -ohjelmassa on otsikoitu: *Somekansalta tylyä tekstiä Mika Aaltolan esiintymisestä Elämäni biisissä – tätä mieltä ihmiset ovat*. Uutisessa kerrotaan lähinnä viestintäpalvelu X:n käyttäjien reaktioista presidenttiehdokkaiden kappalevalintoihin sekä kappaleisiin yhdistettyihin tarinoin. Jutun otsikosta saa sellaisen kuvan, että Mika Aaltolan esiintyminen ohjelmassa olisi tyrmätty täysin muihin ehdokkaisiin verrattuna.

Aaltola saa juttuun valituilta sosiaalisen median käyttäjiltä osittain tylyä palautetta, mutta yksi käyttäjä neljästä oli antanut sosiaalisessa mediassa Aaltolalle positiivista palautetta. Ohjelmassa esiintyneet presidenttiehdokkaat Alexander Stubb ja Jussi Halla-Aho saivat jutun mukaan niin ikään sekä positiivista että negatiivista palautetta sosiaalisessa mediassa. Olli Rehnille oli otettu juttuun mukaan ainoastaan kaksi kappaletta palauteviestejä, ja Pekka Haaviston kohdalla yksi palauteviesti. Rehnille ja Haavistolle osoitetut palautteet olivat positiivisia. Jutun lopussa nostettiin esille ihmisten pettymystä ohjelman jaksoon ylipäättänsä. Jutun tekstistä löytyy otsikolle siltä kannalta katetta, että Aaltola oli saanut negatiivista palautetta, mutta Aaltolan nostaminen ainoana henkilönä otsikkoon johdattaa lukijan harhaan. Otsikosta saa kuvan, että erityisesti Aaltolan esiintyminen tyrmättiin, vaikka muut ehdokkaat sekä ohjelman jakso itsessään saivat katselijoilta huonoa palautetta. Otsikko on myös luotu tietoa pimitäväksi, kun taas jutun pääsisältö, ihmisten reaktiot, selviää vasta jutun auki klikkaamalla.

Kaikissa viihdeuutisissa ei pimitetä tietoa tai johdatella harhaan. Viihdeuutinen iskelmä-kaksikko *Matin ja Tepon* peruuntuneista esiintymisistä on otsikoitu seuraavalla tavalla: *Matti ja Teppo peruvat viimeisenkin keikkansa – nettisivut katosivat mystisesti*. Jutussa kerrotaan, että kaksikko on perunut kaikki esiintymisensä syksyn aikana. Uutisessa mainittu peruutus keikka olisi ollut kaksikon

vuoden 2023 viimeinen keikka. Uutisessa mainitaan lyhyesti, että kaksikon nettisivuilla käydessä tulee vastaan viesti ”This Account has been suspended”, mikä tarkoittaa, että tili on jäädytetty. Sivut eivät siis ole varsinaisesti kadonneet minnekään, mutta niihin ei enää pääse käsiksi. Suomalaiselle lukijalle sana ”kadonnut” on kuitenkin selkeämpi kuin ”jäädytetty”, joten sanavalinta on perusteltu. Otsikkoon on myös nostettu lukijaa kiinnostava tieto, eikä mitään oleellista ole pimitetty tahallisesti.

5.1.4 Henkilöjutut, reportaasit ja featuret

Useissa Ilta-Sanomien verkkosivujen henkilö- ja featurejutuissa on käytetty kahta eri otsikkoa. Sivuston etusivulla on ihmisiä lukemaan houkutteleva iltapäivälehdille tyypillinen otsikko, mutta jutun auki klikattuaan lukija kohtaa vähemmän huomiota herättävän otsikon. Esimerkiksi Rebekka Arhosta kertova juttu on otsikoitu etusivulla näin: *Rebekka, 23, oli viimeisillään raskaana ja odotti kosintaa – sitten paljastui julma totuus miehestä, josta ”ei olisi ikinä uskonut”*. Kun jutun klikkaa auki, otsikko on lyhykäisyydessään: *Supistuksia ja sydänsuruja*. Samoin Lea Leikarin katoamista koskevassa jutussa etusivun otsikko oli iltapäivälehdelle tyypillinen: *Nainen löytyi kuolleena metsälamasta – naapuri jätti kotiinsa viestin, joka päättyi hyytäviin sanoihin*. Jutun auki klikkaamalla paljastuu otsikko: *Kuka oli ovello?* Lukijan houkuttamisen kannalta lyhyemmillä otsikoilla ei ole merkitystä, koska otsikon nähdessään lukija on jo klikannut jutun auki. Tämän vuoksi käsittelen sisällyönanalyyssissäni ainoastaan Ilta-Sanomien verkkosivujen etusivulla näkyvää otsikkoa.

Rebekka Arhosta kertovassa featurejutussa jutun sisältö vastaa otsikkoa suurimmalta osin. Jutussa kerrotaan, että Arhon silloinen kumppani oli pettänyt häntä aikaisemmin ja totuus pettämisestä paljastui raskausajan loppupuolella. Otsikossa mainittu ”julma totuus” on subjektiivinen käsite, mutta pettämistä parisuhteessa pidetään lähes poikkeuksetta negatiivisena tekona, joten sanan ”julma” käyttäminen on perusteltua. Jutussa paljastuu, että Arhon miesystävä oli itse kertonut pettäneensä häntä, joten otsikon sanamuoto ”paljastui” on jokseenkin harhaanjohtava. Sanamuoto viittaa siihen, että Arho olisi saanut itse julman totuuden selville tai että totuus olisi paljastunut vahingossa, vaikka hänen miehensä kertoi lopulta vapaaehtoisesti pettämisestään. Oikea valinta tähän tilalle olisi ollut: ”sitten mies paljasti julman totuuden itsestään”. Ero kahden sanamuodon välillä on kuitenkin niin pieni, että en pidä otsikkoa kokonaisuudessaan harhaanjohtavana. Otsikko on joka tapauksessa selkeästi tietoa pimittävä, koska Rebekean kohtaama ”julma totuus” selviää vasta jutun auki klikkaamalla.

Lea Leikarista tehdyn jutun otsikossa *Nainen löytyi kuolleena metsälammesta – naapuri jätti kotiinsa viestin, joka päättyi hyytäviin sanoihin* ei ole itsessään mitään sellaista, minkä voisi kokea harhaanjohtavaksi, mutta siitä puuttuvat asiat voivat johtaa otsikon lukijan harhaan. Juttu on otsikoitu siten, että siitä ei saa selville, onko kuollut nainen löytynyt lammelta esimerkiksi edellisenä päivänä, viikkoa aiemmin vai kaksi vuotta aiemmin. Otsikosta voisi ihan yhtä hyvin päätellä, että kyseessä on kohtalaisen tuore uutinen. Jutun otsikkoon on jälleen upotettu hyvinkin subjektiivinen ”hyytäviin sanoihin” -ilmaisu. Jutussa kerrotaan, kuinka Leikarin oletettu tappaja oli jättänyt kotiinsa viestin, jossa hän teki epäsuoran viittauksen siihen, kuinka hän kuristi isänsä hengiltä noin 25 vuotta sitten. Viestin kontekstin huomioiden pidän otsikon sanavalintaa perusteltuna. Otsikosta puuttuu siis oleellinen tieto, että kyse on jutun julkaisuhetkellä kaksi vuotta vanhasta tapauksesta.

Hämeenlinnalaisen Erkin kuolemasta ja siitä seuranneista kuolinpesäriidoista kertova featurejuttu *Erkin tragedia paljastui sukulaisille pitkän ajan jälkeen – ”Mätimme kolikoita Ikean mehukanisterilla lentolaukusta automaattiin*” on otsikoitu iltapäivälehdelle tyypilliseen muotoon, jossa otsikon ensimmäinen osa kertoo lukijalle ainakin osittain, mistä jutussa on kyse, ja toisena osana oleva jutusta poimittu sitaatti herättää lukijan mielenkiinnon. Kyseisen jutun sisällöstä löytyy katetta otsikolle. Jutussa kerrotaan, että Erkki oli kuollut yksin kotonaan eikä kukaan hänen lähisuvustaan saanut tietää asiasta yli puoleen vuoteen. Omaisen kuolemaa voidaan pitää tragediana, joten otsikon sanavalinta on perusteltua. Otsikon sitaatti löytyy kyllä jutusta, mutta se on aseteltu siten, että otsikko johtaa hieman harhaan. Jutun otsikosta saa kuvan, että sitaatti olisi joko Erkin tai hänen sukulaistensa kertoma, mutta artikkelista paljastuu, että sitaatin on sanonut lahtelaisen asianajajafirman edustaja. Otsikkoa voidaan pitää hiemaan harhaanjohtavana, mutta kyseinen tapaus on jälleen niin lievä, että en luokittele juttua tahallisesti harhaanjohtavaksi. Henkilöjutun otsikko on tosin tehty taas tarkoituksellisesti tietoa pimittäväksi, kun Erkin tragedia eli hänen kuolemansa paljastetaan vasta sisällössä.

Kaikkia henkilö- tai featurejuttuja ei ole otsikoitu harhaanjohtavasti tai tietoa pimittävästi. Henkilöjuttu helsinkiläisestä käsipalloilijasta ja hänen syöpäsairaudestaan *Helsinkiläinen Siri, 33, sairastui rajusti ja kuoli muutamassa viikossa – ”Järkyttävän nopeaa*” on otsikoitu samaan tapaan otsikkositaattityylillä. Otsikko kuitenkin paljastaa todella pitkälti henkilöjutun tarinan. Siri Pulma sairasti jutun mukaan harvinaista ruskuaispussisyöpää, jonka eteneminen oli Sirin isän Panu Pulman mukaan todella nopeaa. Jutun otsikko on aseteltu siten, että lukija voi päätellä ainoastaan, että siinä esiintyvä sitaatti viittaa otsikossa mainittuun sairauteen. Otsikossa esiintyy lukijalle tarpeellinen tieto

antamaan jutulle kontekstia. Sairaus paljastuu syöväksi vasta tekstissä, mutta en pidä tätä henkilöjutun kannalta oleellisena tietona. Oli sairaus mikä tahansa, se ei muuta otsikosta saatua mielikuvaa. Jutun tärkein sanoma on Sirin kuolema, eikä se, mikä sairaus hänellä oli. Otsikko ei siis johdattele lukijaa harhaan eikä pimitä oleellista tietoa.

Meikkaamista kertovan reportaasin etusivun otsikko on *Pauliina päätti opetella taidon, jota moni pitää itsestäänselvyytenä – kuvat näyttävät kasvot ennen ja jälkeen*, ja kun jutun aukaisee, siinä esiintyvä lyhyt otsikko on: *Hyvästi meikkihäpeä*. Etusivun otsikko antaa sellaisen käsityksen, että Pauliina opettelee kokonaan uuden taidon, vaikka hän paljastaa jutussa, että on meikannut elämänsä aikana useita kertoja. Jutussa kerrotaan, että hän on aikaisemmin meikannut hyvin alkeellisella tavalla, mutta hän päätti aloittaa monimutkaisemman meikkaamisen opettelemisen. Kuitenkin otsikko antaa lukijalle erilaisen kuvan jutun sisällöstä. Se jättää tarkoituksella kertomatta, mikä Pauliinan opettelema uusi taito on, joten otsikosta pimitetään oleellista tietoa. Otsikko on siis sekä lievästi harhaanjohtava, että tietoa pimittävä.

Kyseisen jutun lopusta löytyy kuva, jonka avulla voi vertailla meikittömiä ja meikattuja kasvoja niin kuin otsikossakin luvataan. Pauliinan meikkaamista käsittelevä juttu oli ainoa, missä jutussa esiintyvät kuvat ovat mainittu otsikossa. Moni pitää katso kuvat -tyylisiä otsikoita klikkiotsikoina, mutta tämä ei välttämättä pidä paikkansa. Jutussa käytettävät kuvat ovat monesti oleellinen osa kokonaisuutta, ja niiden mainitseminen otsikossa on monesti keino houkutella lukijaa klikkaamaan juttu auki. Kuvia ei voi lisätä otsikkoon sellaisenaan, joten vaikka katso kuvat -otsikoissa tavallaan pimitetään oleellista tietoa otsikosta, ei voi olettaa, että niitä näytettäisiin otsikkotasolla. Vaikka kuvia käytetään otsikossa houkuttelemaan lukijoita avaamaan juttu, se ei tarkoita sitä, että kyse olisi klikkiotsikosta. Tarkoituksellisesti mielenkiintoiseksi tehdyt otsikot eivät ole klikkiotsikoita, sillä otsikon tarkoitus on herättää mielenkiintoa lukijassa.

5.2 Otsikoiden tutkiminen retorisen analyysin keinoin

Seuraavissa alaluvuissa käsittelen itse otsikoita tarkemmin ja tutkin, minkälaisilla keinoilla niistä on yritetty tehdä mahdollisimman mielenkiintoisia. Pohdin myös alaluvuissa, miksi kyseisiä retorisia keinoja esiintyy Ilta-Sanomien otsikoissa, sekä miksi ne ovat lukijoille niin houkuttelevia. Käytin

otsikoiden tutkimiseen sekä retorisen analyysin että laadullisen sisällönanalyysin keinoja. Ilta-Sanomien otsikoista löytyi selkeitä yhteisiä teemoja, joiden mukaan olen jaotellut analyysivaiheen toisen luvun pienempiin alalukuihin. Huomioitavaa on, että Ilta-Sanomien otsikoissa on käytetty paljon liioittelevia termejä sekä selkeitä kärjistyksiä. Koska käsitelin kyseisiä teemoja jo aiemmassa luvussa, käsitelen seuraavissa alaluvuissa muita otsikoissa ilmenneitä retorisia keinoja.

5.2.1 Sitaatin tarkoitus on olla kertomatta mitään

Omien havaintojeni mukaan iltapäivälehdille on tyypillistä käyttää otsikoissaan suoria sitaatteja jutusta. Otsikoissa on tyypillisesti ensin jutusta kertova lause, jota seuraa lukijan mielenkiinnon herättävä sitaatti. Tutkimusaineistooni päätyi kuitenkin kohtalaisen vähän tämänkaltaisia otsikoita. Aineiston kahdestakymmenestä yhdestä otsikosta ainoastaan viidessä on suora lainaus. Sitaatteja päätyi siis alle neljäsosaan luetuimpien juttujen otsikoista. Merkittävää on myös se, että ainoastaan kahdessa otsikossa on sen toinen osa pyhitetty ainoastaan sitaatille. Kolmen muun otsikon kohdalla toinen osa on jaettu sitaatin ja kertovan osan välillä. Esimerkiksi otsikossa *Buffet-ravintolalta kova ukaasi rohmuille asiakkaille – ja se kerrotaan tarvittaessa ”hyvin kovaan ääneen”* sitaatti on ainoastaan kolmen sanan mittainen osa otsikon lopussa.

Sitaatteja yhdistävä tekijä on niiden mystisyys. Sitaateilla selvästi yritetään herättää lukijan mielenkiinto ja niissä ei yleensä kerrota oleellista tietoa. Buffet-ravintolaa käsittelevässä uutisessa ilmaisu ”hyvin kovaan ääneen” ei kerro lukijalle varsinaisesti mitään oleellista. Lukijalle herää otsikon ensimmäisestä osasta mielenkiinto ”ukaasia” kohtaan ja sitaatin tarkoituksena on heittää bensa liekkeihin. Lukijan mielenkiinto herää, kun hän miettii, miksi ”ukaasi” pitää kertoa kovaan ääneen. Samoin Naked Attraction Suomi -ohjelmasta kertovassa jutussa *Jenna kohtaa rivin alastomia miehiä tv:ssä – yksi jalkoväli saa nuoren kajaanilaisen hämilleen: ”Mä en ole ikinä nähnyt tällöistä”* sitaatti on antamassa lisävirtaa otsikolle. Lukijan pitää käydä tarkistamassa jutusta, onko sitaatissa mainittu jalkoväli oikeasti ennennäkemätön. Sitaatti itsessään ei tässäkään tapauksessa kerro yhtään mitään, vaan tarjoaa tukea otsikolle.

Myös perinteisemmissä otsikoissa, joissa koko toinen osa on varattu sitaatille, kertoo sitaatti todella vähän jutun aiheesta. Otsikossa *Erkin tragedia paljastui sukulaisille pitkän ajan jälkeen – ”Mätimme*

kolikoita Ikean mehukanisterilla lentolaukusta automaattiin” sitaatti kertoo periaatteessa tapahtuneesta, mutta se ei liity suoranaisesti ”Erkin tragediaan”. Erkin tragedia oli hänen kuolemansa yksin omassa asunnossaan, ja sitaatti viittaa tapaukseen, jossa kuolinpesää tyhjentänyt yritys palautti Erkin hamstraamia kolikoita pankkiin. Lukijalle syntyy mielikuva siitä, kuinka kolikot voivat liittyä perhetragediaan, vaikka tosiasiallisesti ne liittyvät hyvin kaukaisesti. Jutussa *Helsingiläinen Siri, 33, sairastui rajusti ja kuoli muutamassa viikossa – ”Järkyttävän nopeaa”* on puolestaan suoraan asiaan liittyvä sitaatti, mutta sekään ei kerro varsinaisesti mitään. Otsikon ensimmäisessä osassa on kerrottu, että Siri kuoli muutamassa viikossa, joten ”järkyttävän nopeaa” lainaus ei varsinaisesti tuo yhtään lisää infoa otsikkoon. Sitaatilla on todennäköisimmin ollut tarkoitus painottaa, kuinka järkyttävästi ja yllätyksellisesti Sirin tapaus eteni.

5.2.2 Ikä on vain numero

Toinen toistuva teema Ilta-Sanomien otsikoissa oli iän mainitseminen otsikossa. Aineistossani oli kolme otsikkoa, joissa mainittiin jutussa esiintyvän henkilön ikä. Tutkimukseni perusteella ikä on lisätty otsikkoon sellaisissa tapauksissa, joissa päähenkilö on asiasuhteeseen epätyypillisessä iässä. Aikaisempien kokemuksieni perusteella tiedän, että kuolinuutisissa käytetään joskus henkilön ikää lisäämään kontekstia, mutta nuorempien ihmisten kuolemasta uutisoitaessa iän lisääminen otsikkoon lisää jutun kiinnostavuutta. ”Henkilö X kuoli vanhuuteen” ei ole läheskään yhtä mielenkiintoinen uutinen kuin ”Henkilö Y kuoli nuorena”.

Aineistooni päätyi kaksi kuolinuutista, joissa henkilön ikä on mainittu. Toimitusjohtaja Johanna Haltijan ikä on lisätty uutisen *Toimitusjohtaja Johanna Haltia, 43, on kuollut* otsikkoon tuomaan lisää mielenkiintoa. Lukijan on selvitettävä, mihin nuorehko nainen on menehtynyt, vaikka ei olisi kuulutkaan Haltiasta aikaisemmin. Toinen kuolemaa käsittelevässä jutussa *Helsingiläinen Siri, 33, sairastui rajusti ja kuoli muutamassa viikossa – ”Järkyttävän nopeaa”* käytetään samanlaista taktiikkaa. Nuoren iän lisääminen kuolinuutisen otsikkoon voi herättää pelkoa nuoremmilla lukijoilla. Vanhuksia yritetään usein pelotella paperilehtien kansissa mainituilla muistisairauksilla, mutta nuorempi lukija voi samaistua Johannan tai Sirin kanssa sekä jäädä pohtimaan, voisiko minullekin käydä noin.

Rebekka Arhon tapausta käsittelevään uutiseen *Rebekka, 23, oli viimeisillään raskaana ja odotti kosintaa – sitten paljastui julma totuus miehestä, ”josta ei olisi ikinä uskonut”* on lisätty ikä todennäköisesti siitä syystä, että synnyttäminen on Suomessa tyypillisempää hieman vanhempana. Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2022 tyypillisin ikä synnyttää oli 31-vuotiaana ja 23-vuotiaana synnyttäviä oli yli kolmannes vähemmän (Tilastokeskus 2023.) Arhon ikä on lisätty otsikkoon todennäköisesti herättämään lukijan mielenkiinto siitä, miten noin nuori nainen on raskaana ja miehensä kanssa ongelmissa.

län näkyminen otsikoissa herättää huomiota etenkin silloin, kun huomaa, milloin se ei ole otsikossa. Esimerkiksi Lea Leikarin katoamista käsittelevässä uutisessä *Nainen löytyi metsälammesta – naapuri jätti kotiinsa viestin, joka päättyi hyytäviin sanoihin* on jätetty ikä kertomatta. Oletettavasti 60-vuotiaan Leikarin ikä ei ollut tarpeeksi mielenkiintoinen otsikkoon. Samoin 69-vuotiaana kuolleen Erkin tapausta käsittelevässä uutisessä *Erkin tragedia paljastui sukulaisille pitkän ajan jälkeen – ”Mätimme kolikoita Ikean mehukanisterilla lentolaukusta automaattiin”* on jätetty ikä kertomatta.

län esiintyminen otsikossa ei ole kuitenkaan täysin esittämäni teorian mukaista, vaikka suurin osa otsikoista mahtuukin viitekehukseen. Uutisessa *Yhdysvalloissa kadonnut suomalaisprofessori Heikki Rantakari löytyi kuolleena* on jätetty 44-vuotiaan Rantakarin ikä kertomatta. Jos 43-vuotiaan Johanna Haltian poikkeuksellinen kuolinikä on otsikon arvoinen uutinen, voisi kuvitella, että 44-vuotiaan Rantakarin ikä olisi yhtä mielenkiintoinen. Uskonkin, että iän päätyminen otsikkoon vaihtelee uutisen kirjoittajan sekä editorin mukaan.

5.2.3 Ei nimi miestä pahenna, jos ei mies nimeä

lta-Sanomien otsikoinnissa nousee iän käyttämisen lisäksi nimien käyttäminen. Useissa aineistoni otsikoissa on käytetty uutisoitavan henkilön nimeä, vaikka se ei välttämättä kerro ihmiselle mitään oleellista. Tunnettujen henkilöiden, kuten Vesa-Matti Loirin ja Mika Aaltolan tapauksissa nimen käyttäminen otsikossa on itsestäänselvyys. Julkisuuden henkilön nimi otsikossa herättää lukijan mielenkiinnon ja kertoo samalla, kenestä uutisessa on kyse. Sama pätee myös tunnettuihin brändeihin, kuten Mattiin ja Teppoon. Yksi poikkeus tässä oli venäläiskoneita käsittelevä uutinen, jossa kansanedustaja Pekka Toverista käytetään pelkästään nimeä Toveri. Toveri on ollut Ukrainan sodan alettua paljon otsikoissa, joten otsikon kirjoittaja on todennäköisesti pitänyt häntä niin tunnistettavana, että etunimeä ei tarvitse mainita.

Otsikoinnissa merkillepantavaa on ihmisten nimien nostaminen otsikkoon silloin, kun he eivät ole lukijoille entuudestaan tuttuja. Se, että uutisessa *Erkin tragedia paljastui sukulaisille pitkän ajan jälkeen* – ”*Mätimme kolikoita Ikean mehukanisterilla lentolaukusta automaattiin*” mainitaan nimi jo otsikossa, ei kerro lukijalle mitään. Erkki oli yksinäinen vanhus, jota edes hänen perheenjäsenensä eivät käyneet usein katsomassa, joten on perusteltua sanoa, että lukija ei häntä todennäköisesti tunne. Samoin uutisessa *Jenna kohtaa rivin alastomia miehiä tv:ssä – yksi jalkoväli saa nuoren kajaanilaisen hämilleen*: ”*Mä en ole ikinä nähnyt tämmöistä*”, Jennan nimi on nostettu otsikkoon asti, vaikka hän on suurelle yleisölle täysin tuntematon. Samaa käytäntöä on käytetty myös juutuissa: *Helsinkiläinen Siri, 33, sairastui rajusti ja kuoli muutamassa viikossa – ”Järkyttävän nopeaa”*, *Pauliina päätti opetella taidon, jota moni pitää itsestäänselvyytenä – kuvat näyttävät kasvot ennen ja jälkeen sekä Rebekka, 23, oli viimeisillään raskaana ja odotti kosintaa – sitten paljastui julma totuus miehestä, ”josta ei olisi ikinä uskonut”*.

Edellä mainituissa otsikoissa olisi yhtä perusteltua käyttää nimien tilalla esimerkiksi ilmauksia ”nainen”, ”mies” tai ”vanhus”, mutta yleispätevien ilmausten sijasta otsikoissa on käytetty nimiä. Nimen käyttämisellä otsikossa pyritään todennäköisesti saamaan lukijaa samaistumaan jutun päähenkilöön. Henkilön nimi antaa meille läheisemmän kuvan kyseessä olevasta henkilöstä. Ihmiset eivät käytä toisistaan arkikielessä ilmaisuja ”nainen”, ”mies” tai ”vanhus”, vaan he käyttävät toistensa nimiä. Oletettavasti nimien käyttäminen otsikkotasolla luo ihmiselle tunnetilan, jossa hän voi samaistua otsikon tarinaan tai yhdistää otsikossa esiintyvän henkilön tapauksen omassa elämässään olevaan henkilöön.

Käytäntö muuttuu jälleen mielenkiintoiseksi, kun tarkastelee otsikoita, joissa nimeä ei olla syystä tai toisesta käytetty. Selviäkin tapauksia totta kai on. Hoitajan yöllisistä toimista kertovassa uutisessa *TS: Yövuorossa ollut sairaanhoitaja löytyi ruiskujen vierestä makaamasta kiristin käsivarressaan* on perusteellisesti jätetty nimi kertomatta kokonaan, koska kyseessä on arka aihe. *Venäläis-miljardöörin saarella Puumalassa iso operaatio – tällainen on siellä seisova ökyhuvi* -uutisessa ei olla käytetty Igor Kesaevin nimeä, koska hän ei ole suurille yleisöille tuttu nimi, ja venäläismiljardööri on ilmaisuna huomiota herättävämpi kuin Igor.

Lea Leikarin tapausta käsittelevässä uutisessa on jätetty nimi kertomatta kokonaan otsikossa ilman mitään ilmiselvää syytä. *Nainen löytyi metsälammesta – naapuri jätti kotiinsa viestin, joka päätyi hyytäviin sanoihin* otsikoitu juttu on ristiriidassa esittämäni teorian kanssa. Kyseessä on kuitenkin

raflaava tarina katoamisesta, jossa olisi loogista inhimillistä päähenkilöä jo otsikkotasolla antamalla hänelle nimi. Mahdollinen syy jättää nimi pois otsikosta on se, että juttu käsittelee maaliskuussa 2021 tapahtunutta katoamista. Leikarin kuolemasta aikaisemmin kuullut lukija voi päätellä pelkän otsikon perusteella, mistä uutisessa on kyse, jos siinä esiintyy Lean nimi. Jos otsikossa ei mainita kenenkään nimeä, Leikarin tapauksesta aikaisemmin kuullut lukija voi uskoa tapahtuman olevan tuore tai Leikariin liittymätön. Leikarin tapaus ei ole kuitenkaan niin laajalti tunnettu tai tuoreessa muistissa, että pidän täysin loogisena nimen jättämistä pois otsikosta.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Seuraavissa alaluvuissa kokoan yhteen analyysivaiheessa löytämäni tutkimustulokset ja teen niiden perusteella alustavia johtopäätöksiä. Luvussa pohdin myös kaupallista mediaa, klikkiotsikointia sekä tutkimustani. Käyn myös läpi omia kokemuksiani iltapäivälehdien toimituksessa.

6.1 Tutkimuksen johtopäätökset

Ennako-oletukseni oli, että monissa otsikoissa pimitetään tarkoituksella oleellista tietoa ja johdattellaan lukijaa harhaan. Oletin kuitenkin, että otsikoille löytyy jutusta katetta, jotta Ilta-Sanomille ei tulisi huomautuksia Julkisen sanan neuvostolta. Tutkimukseni perusteella voin todeta, että ennako-oletukseni Ilta-Sanomien verkko-otsikoinnin suhteen olivat enimmäkseen paikkansa pitäviä.

Ainoastaan yhdessä uutisessa ei ollut mielestäni tarpeeksi katetta otsikolle tekstissä. Kyseisessä uutisessa näkemys otsikon katteesta on kuitenkin subjektiivinen. Joku toinen tutkija voisi tehdä johtopäätöksen, että uutisen tekstistä löytyi katetta otsikolle. Jos kyseisestä Ilta-Sanomien otsikosta tehtäisiin kantelu Julkisen sanan neuvostolle, siitä ei välttämättä tulisi langettavaa päätöstä.

Vaikka suoranaisesti katteettomia otsikoita löytyi ainoastaan yksi, harhaanjohtavia tai tietoa pimitäviä otsikoita löytyi aineistosta lukuisia. Tämä vastasi omaa aikaisempaa kokemustani alalta. Ilta-Sanomien kaltaiselle irtonumeromyynti- ja mainostuloista riippuvaiselle mediasivustolle tärkeintä on, että ihminen päätyy sivustolle lukemaan uutisen. Otsikoista on tehty tarkoituksellisesti huomiota herättäviä ja sellaisia, että niistä ei saa kokonaista kuvaa uutisesta, vaan uutinen pitää klikata auki.

Tutkimukseni perusteella yli kaksi kolmasosaa aineistooni päätyneistä otsikoista olivat tietoa pimitäviä. Olen eniten yllätynyt siitä, että tahallisesti harhaanjohtavia otsikoita oli ainoastaan kuusi kappaletta. Olettamukseni oli, että niitä olisi ollut yhtä paljon kuin tietoa pimitäviä. Harhaanjohtavien otsikoiden pientä määrää voi selittää sitaattien vähyyys otsikoinnissa. Sitaatit eivät välttämättä liity muuhun otsikkoon millään tavalla, joten sitaattien vähyyys aineistossani voi selittää harhaanjohtavien otsikoiden vähyyttä.

Sähkeutisissa esiintyneet lyhyemmät otsikot olivat yleisesti informatiivisempia ja totuudenmukaisempia, vaikka poikkeuksia mahtui joukkoon. Uutisaihe vaikutti otsikon totuudenmukaisuuteen selvästi. Mitä mielenkiintoisempi uutisaihe, sitä vähemmän oli tarvetta pimitää tietoa tai johdatella lukijaa harhaan otsikossa. Tutkimuksessani kävi selväksi, että ihmisen kuolemia käsittelevät uutiset on otsikoitu hienovaraisemmin, koska aihe voi olla läheisille todella arka. Tästäkin minulla oli omaa kokemusta aikaisemmasta työpaikastani, kun toimitusaikanani käytettiin huomattavasti enemmän hienovaraisuutta kuolinuutisia otsikoidessa.

Otsikoissa oli paljon huomattavia yhtäläisyyksiä, joilla niistä koitettiin tehdä mielenkiintoisempia. Päähenkilön ikä lisättiin otsikkoon silloin, kun se oli jutun kontekstin kannalta yllättävä, ja nimi lisättiin silloin, kun päähenkilöstä haluttiin tehdä sympaattisempi. Otsikoissa ei kuitenkaan noudatettu samanlaista formaattia orjamaisesti, vaan nimi tai ikä saattoi jäädä pois otsikosta, vaikka niiden käyttämiselle olisi ollut kiinnostavuuden kannalta perusteita. Iän ja nimen käyttämisen suhteen löytyi siis selviä sääntöjä sekä poikkeuksia niistä. Tulkitseen säännöistä poikkeamisen toimittajien persoonallisiksi eroiksi. Esimerkiksi iän yllättävyyden tulkitseminen on täysin subjektiivista, joten toimittajan tai editorin henkilökohtaisten näkemysten vuoksi niissä voi olla eroavaisuuksia.

Myös sitaattien käytön suhteen oli huomattavissa selkeitä yhtäläisyyksiä. Sitaatit eivät ole otsikossa kertomassa lukijalle, mistä jutussa on kyse, vaan niillä yritetään herätellä lukijan mielenkiintoa. Sitaatit olivat järjestelmällisesti otsikkoon valitusta uutiskärjestä irrallaan olevia nostoja, jotka kertoivat lukijalle lähinnä, että jotain raflaavaa tai mielenkiintoista on tulossa. Tutkimuksestani nousi esille, kuinka vähän aineiston otsikoissa käytettiin sitaatteja. Ennako-olettamukseni oli, että selvästi yli puolissa otsikoista olisi jonkinlainen sitaatti, mutta aineistostani löytyi niitä vähemmän.

6.2 Pohdintaa

Tässä opinnäytetyössä selvitin, pitävätkö Iltä-Sanomien otsikot paikkansa, pimitetäänkö niissä tärkeää tietoa tai johdatellaanko niissä tarkoituksella lukijaa harhaan. Kohtalaisen suppean otannan pohjalta on vaikea tehdä täydellistä päätelmää siitä, kuinka hyvin otsikot vastaavat tekstiä yleisesti. Aihe oli minulle läheinen, sillä olin itse töissä Iltalehden urheilutoimituksessa, minä aikana pääsin tekemään sadoittain verkkouutisia ja niihin otsikoita. Otsikointi on itselleni kiinnostava aihe, koska siihen käytetään ilta- ja aamulehdissä valtavasti ajallisia resursseja eikä otsikointiin ole yksiselitteisiä

sääntöjä. Joskus joku tietty otsikko toimii, ja toisella kerralla samalla tyylillä tehty otsikko ei toimi. Minulle tehtiin työjaksoni aikana selväksi, että hyvin tehty uutinen menee täysin hukkaan, jos sen otsikko on huono. Kaupalliselle medialle huono otsikko on sellainen, jota lukija ei klikkaa.

Tutkimusmenetelmäksi otsikon ja tekstin suhdetta tarkastellessani valikoitui laadullinen sisällönanalyysi, sillä sen avulla uskoin pystyväni parhaiten tutkimaan, miten hyvin otsikot vastaavat tekstiä. Määrällistä tutkimusta käyttämällä olisin saanut suuremman aineiston, mutta otsikon ja tekstin suhteen analysoiminen olisi jäänyt vähäisemmäksi. Opinnäytetyöni tarkoitus olikin nimenomaan otsikon ja tekstin suhteen analysoiminen. Verkossa julkaistujen uutisten otsikointia on aiemmin tutkittu määrällisen tutkimuksen keinoin, joten tästäkin syystä koin laadullisen sisällönanalyysin perustellummaksi tutkimuskeinoksi. Otsikoita tutkiessa retorisen analyysin keinot saa parhaiten hyödynnettyä yhdistämällä siihen elementtejä laadullisesta sisällönanalyysistä.

Mielestäni tutkimusaineistoni oli laadulliseen tutkimukseen sopivan laaja, kun vertailin otsikoiden ja tekstin suhdetta. Pelkästään otsikoiden tutkimiseen olisin valinnut huomattavasti laajemman aineiston mutta en halunnut ottaa opinnäytetyöhöni enempää uutisia, jos en olisi pystynyt käymään läpi niiden sisältöä. Aineistoa tutkiessani löysin selviä malleja tietynlaisten uutisten ja otsikoiden välillä sekä huomasin, että otsikoista löytyy selkeitä yhteisiä retorisia keinoja, joita hyödynnetään lukijoiden houkuttelussa.

Kun olin itse töissä Iltalehdellä, huomasin, että otsikoinnissa sortui helposti perinteisen mallin käyttämiseen. Jos ei tullut hyvää otsikkoa mieleen millään, otin helposti mielenkiintoisimman kohdan uutisesta sekä raflaavimman sitaatin ja yhdistin ne otsikoksi. Iltalehdellä kannustettiin erkaantumaan tästä rutiinista ja kokeilemaan muun tyyliä otsikoita. Koska halusin kuitenkin, että juttuni saa mahdollisimman paljon lukijoita, katsoin usein mallia luetuimpien juttujen otsikoista ja tein oman versioni niistä omaan uutisaiheeseen liittyen. Päättelin, että Iltta-Sanomilla tehdään samalla tavalla, ja tätä päätelmäni tukevat opinnäytetyöni tulokset.

Vaikka aineistoni oli tarpeeksi laaja selkeiden mallien havaitsemiseen, voidaan opinnäytetyötäni tästä huolimatta pitää ainoastaan suuntaa antavana tutkimuksena. Konklusiiviseen eli lopulliseen tutkimukseen vaadittaisiin laajempaa aineistoa. Verkko-otsikointi on jatkuvasti muuttuva laji, ja 2020-luvun lopulla otsikot voivat olla täysin erilaisia nykyisiin verrattuna. Haastavinta opinnäytetyötä tehdessäni oli määrittellä, mitkä otsikot ovat tahallisesti harhaanjohtavia ja mitkä otsikot tahal-

lisesti tietoa pimittäviä. Otsikon tekijän pään sisälle on mahdoton päästä tarkastelemaan, millä ajatuksella otsikko on luotu, joten otsikoiden jaottelu eri kategorioihin on välttämättömästi subjektiivinen prosessi. Koin kuitenkin, että pystyin oman alan kokemuksellani tekemään johdonmukaisen jaottelun erilaisten otsikoiden välillä.

Tutkittavaa aiheesta löytyisi vielä valtavasti, sillä jokaisella uutissivustolla lienee oma tapansa otsikoida verkossa. Olisi mielenkiintoista vertailla esimerkiksi Iltalehden ja Iltta-Sanomien otsikon ja tekstin suhdetta sekä kaupallisen ja ei-kaupallisen median otsikon ja tekstin suhdetta.

Koen, että tämän opinnäytetyön myötä ihmisille muodostuu selkeämpi käsitys Iltta-Sanomien kaltaisten uutistoimitusten verkko-otsikoinnista. Monet pitävät is.fi-sivuston otsikointia klikkiotsikointina tietämättä, mitä termi oikeasti tarkoittaa. Uskon, että opinnäytetyöni avulla lukijalle tulee selväksi, että otsikolle voi löytyä tekstistä kate ja se voi siitä huolimatta olla harhaanjohtava. Opinnäytetyöstäni voi myös huomata, että tahallisesti harhaanjohtavaksi tehty otsikko voi silti olla täysin Journalistin ohjeiden mukainen.

Harhaanjohtavista otsikoista on tullut aikaisemmin kanteluita Julkisen sanan neuvostolle. Iltta-Sanomien saivat vuonna 2021 langettavan päätöksen, koska otsikolle *Sukupuolettomien liikennemerkkien vaihtotöistä jo miljoonalasku* ei löytynyt JSN:n mukaan katetta tekstistä. Julkisen sanan neuvosto totesi, että Iltta-Sanomien uutisessa ei eritelty liikennemerkkiuudistuksen kustannuksia, vaan siinä käsiteltiin kustannusarvioita, joten otsikolle ei löytynyt katetta. (Julkisen sanan neuvosto 2022.) Otsikoista tulee kanteluita JSN:lle kourallinen vuodessa. Vuonna 2023 JSN käsitteli kolme otsikkoon liittyvää tapausta, joista yksi johti langettavaan päätökseen. Vuonna 2022 tapauksia oli kaksi, joista molemmista annettiin vapauttava päätös, ja vuonna 2021 otsikointiin liittyviä tapauksia oli kuusi, joista kahdesta annettiin langettava päätös. (Julkisen sanan neuvosto 2024b.)

Kaupallisen median klikkiotsikoinniksi kutsuttu ilmiö ärsyttää monia. Klikkijournalismin kritisoiminen on kuitenkin vähentynyt huomattavasti sosiaalisen median puolella, vaikka sitä aika-ajoin siellä näkyykin. Ihmiset ovat oletettavasti turtuneet kaupallisen median otsikointityyliin nyt, kun sosiaalisessa mediassa jaettavat uutiset ovat olleet yleinen ilmiö jo vuosikymmenen ajan. Klikkiotsikoinnin leviäminen iltapäivälehdistä myös muuhun verkkomediaan vaikuttaa lukijoiden suhtautumiseen klikkijournalismiin. Vuosia ärsyttävänä pidetty ilmiö on nykyään niin laaja, että sitä vastaan ei voida taistelemaan, vaan se on saanut ihmiset tottumaan itseensä. Tästä syystä uskonkin, että

klippiotsikointi ei tule katoamaan lähivuosina minnekään, vaikka sen muoto saattaa muuttua vuosien saatossa.

LÄHTEET

Huovila, Tapani 1995. Uutisvuorokausi: Tutkimus medioiden eroista. Helsinki: Inforviestintä OY.

Huttunen, Matias 2020. Kiinnostus ja houkutus internetissä – klikkiotsikoinnin erot kolmessa uutistoimituksessa. Oulun ammattikorkeakoulu. Viestinnän tutkinto-ohjelma, Journalismin suuntautumisvaihtoehto. Opinnäytetyö. Hakupäivä 3.11.2023. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/344973/Huttunen_Matias.pdf?sequence=2&isAllowed=y.

Ilmatieteen laitos 2023. Poikkeuksellinen vai harvinainen. Hakupäivä 10.11.2023. <https://www.ilmatieteenlaitos.fi/saa-on-harvoin-poikkeuksellinen>.

Jaakkola, Maarit 2013. Hyvä journalismi, käytännön opas kirjoittajalle. Vantaa: Kansanvalistusseura.

Jokinen, Arja 1999. Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen. Teoksessa Diskursianalyysi liikkeessä (toim. Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen). Tampere: Vastapaino.

Julkisen sanan neuvosto 2013. Journalistin ohjeet. Hakupäivä 3.11.2023. <https://jsn.fi/journalistin-ohjeet/>.

Julkisen sanan neuvosto 2022. Kantelu 13.10.2021. Hakupäivä 12.1.2024. <https://jsn.fi/paatokset/7848-ul-21/>.

Julkisen sanan neuvosto 2024a. Mikä on JSN? Hakupäivä 12.1.2024. <https://jsn.fi/mika-on-jsn/julkisen-sanan-neuvosto/>.

Julkisen sanan neuvosto 2024b. Päätökset. Otsikointi ja esittelytekstit. Hakupäivä 12.1.2024. https://jsn.fi/paatokset/?_sft_asiasana=otsikointi-ja-esittelytekstit.

Kielitoimiston sanakirja 2022. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus ja Kielikone Oy. Hakupäivä 30.10.2023. <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/klikkausjournalismi?source=suggestion>.

Kuutti, Heikki 2012. Mediasanasto. Jyväskylä: MediaDoc. Issuu.com. Hakupäivä 31.10.2023. <https://issuu.com/harriwickstrand/docs/mediasanasto/6>.

Leppänen, Sini 2016. Näitä asioita et tiennyt klikkiotsikoista – katso uskomattomat tutkimustulokset! Klikinsäästäjä-sivulla julkaistuissa klikkiotsikoissa esiintyvät kielelliset piirteet. Helsingin yliopisto. Suomen kielen, suomalais-ugrialaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos. Pro gradu -tutkielma. Hakupäivä 11.12.2023. <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/868194c4-f1f7-433a-a6e1-5f18a24206f1/content>.

Niskanen, Mika 2017. Näin klikataan: Yle Kajaanin hyvät ja huonot otsikot. Luetuimpien ja vähiten luettujen sisältöjen otsikoiden analyysi. Turun ammattikorkeakoulu. Media-alan koulutus. Opinnäytetyö. Hakupäivä 11.12.2023. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/132066/Niskanen_Mika.pdf?sequence=1.

Pietilä, Pauliina 2016. Viisi vinkkiä: Näin kirjoitat hyvän henkilöjutun. STT. Hakupäivä 9.12.2023. <https://stt.fi/ajankohtaista/hyva-henkilojuttu/>.

Salomäki, Nelli 2022. Koronarokotteita käsittelevien uutisten otsikoiden eroja kaupallisessa ja ei-kaupallisessa mediassa: tarkastelussa sivustojen yle.fi ja is.fi uutisotsikot. Oulun ammattikorkeakoulu. Viestinnän tutkinto-ohjelma, Journalismin suuntautumisvaihtoehto. Opinnäytetyö. Hakupäivä 3.11.2023. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/703564/Salomaki_Nelli.pdf?sequence=2&isAllowed=y.

Sanomamedia 2023. Iltä-Sanomat mediatiedot. Hakupäivä 1.11.2023. <https://media.sanoma.fi/suunnittelijan-tyokalut/mediatiedot/ilta-sanomat>.

Tilastokeskus 2023. Elävänä syntyneet muuttujina Vuosi, Äidin ikä, Lapsen järjestysluku ja Tiedot. Helsinki. Hakupäivä 19.12.2023. https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_synt/stat-fin_synt_pxt_12dm.px/table/tableViewLayout1/.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Upola, Terhi 2015. Katgoria: pitkä ja asiallinen. Hakupäivä 2.1.2024. <https://terhiupola.wordpress.com/2015/11/30/kategoria-pitka-ja-asiallinen/>.

Uutismedian liitto 2023. Jututyypit.fi. Hyötyjuttu. Hakupäivä 9.12.2023. <https://juttutyypit.fi/juttutyypit/hyotyjuttu/>.

Vehnämäki, Ida 2020. Katso kuvat, tiesitkö tätä? Klikkijournalismin anatomia. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta, viestintä. Pro gradu -tutkielma. Hakupäivä 11.12.2023. <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/4db2a7d7-845e-482b-9789-1da0d44d855d/content>.

Vesala, Olli 2022. Viisi vinkkiä hyvän otsikon laatimiseen. STT Viestintäpalvelut. Hakupäivä 9.12.2023. <https://www.viestintapalvelut.fi/blogi/5-vinkkia-nain-kirjoitat-hyvan-otsikon>.

Viimeinen sana 2023. Yle Areena. Hakupäivä 9.12.2023. <https://areena.yle.fi/1-63997444>.

Vuori, Jaana 2021. Teoksessa. Etnografia. Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietokirjo, Tampereen yliopisto. Hakupäivä 2.11.2023. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/laadullinen-sisallonanalyysi/>.

Välikangas, Pauli 2015. Luetuimpien verkkouutisten otsikot. Haaga-Helia ammattikorkeakoulu. Journalismin koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Hakupäivä 3.11.2023. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/87741/Valikangas%20Pauli.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

Wetterstrand, Ninni 2016. Näin tunnistat klikkiotsikon – lue huikea juttu ja katso upea kuva. Hakupäivä 9.12.2023. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2016/10/19/nain-tunnistat-klikkiotsikon-lue-huikea-juttu-ja-katso-upea-kuva>.

TUTKIMUSAINEISTO

Ranta, Elina. 30.10.2023. Toimitusjohtaja Johanna Haltia, 43, on kuollut <https://www.is.fi/taloussanommat/art-2000009956656.html>.

Knapp, Noora. 30.10.2023. Rebekka, 23, oli viimeisillään raskaana ja odotti kosintaa – sitten paljastui julma totuus miehestä, ”josta ei olisi ikinä uskonut”
<https://www.is.fi/perhe/art-2000009902842.html>.

Leppänen, Tommi. 30.10.2023. Näin kävi, kun sähköautot jäädettiin -42 asteeseen ja kuskit painoivat starttinappulaa <https://www.is.fi/autot/art-2000009956345.html>.

Åkman, Erika. 31.10.2023. Jenna kohtaa rivin alastomia miehiä tv:ssä – yksi jalkoväli saa nuoren kajaanilaisen hämilleen: ”Mä en ole ikinä nähnyt tällaista” <https://www.is.fi/viihde/art-2000009956812.html>.

Kokko, Outi. 31.10.2023. Jälleen yksi rakennusalan yritys hakeutuu konkurssiin – verottajalta viimeinen niitti <https://www.is.fi/taloussanommat/art-2000009960576.html>.

Grönholm, Pauliina. 31.10.2023. Pauliina päätti opetella taidon, jota moni pitää itsestäänselvyytenä – kuvat näyttävät kasvot ennen ja jälkeen <https://www.is.fi/menaiset/ilmiot/art-2000009880290.html>.

Kilpeläinen, Kia. Vanhala, Akseli. 1.11.2023. Venäläismiljardöörin saarella Puumalassa iso operaatio – tällainen on siellä seisova ökyhuvi <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000009962749.html>.

Naakka, Anna-Maija. 1.11.2023. TS: Yövuorossa ollut sairaanhoitaja löytyi ruiskujen vierestä maakaamasta kiristin käsi-varressaan <https://www.is.fi/turun-seutu/art-2000009962476.html>.

Pitkänen, Perttu. 1.11.2023. Buffet-ravintolalta kova ukaasi rohmuille asiakkaille – ja se kerrotaan tarvittaessa ”hyvin kovaan ääneen” <https://www.is.fi/taloussanommat/art-2000009962216.html>.

Lapinkangas, Pasi. 2.11.2023. Poikkeuksellinen koronaoire havaittu <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000009961321.html>.

Suominen, Meri. 2.11.2023. Nainen löytyi metsälammesta – naapuri jätti kotiinsa viestin, joka päättyi hyytäviin sanoihin <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000009920194.html>.

Sairanen, Sara. 2.11.2023. Yhdysvalloissa kadonnut suomalaisprofessori Heikki Rantakari löytyi kuolleena <https://www.is.fi/ulkomaat/art-2000009963869.html>.

STT. 3.11.2023. Ostitko tämän suklaapatukan? Älä syö! <https://www.is.fi/taloussanomart-2000009967936.html>.

Lapinkangas, Pasi. 3.11.2023. Auto suistui parkkipaikalle Vantaalla – yksi kuoli <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000009966030.html>.

Mattila, Mikael. 3.11.2023. Matti ja Teppo peruivat viimeisenkin keikkansa – nettisivut katosivat mystisesti <https://www.is.fi/musiikki/art-2000009966970.html>.

Ylitie, Heta. 4.11.2023. Eräs konetyyppi lentää yhtäkkiä jatkuvasti Kaliningradista Manner-Venäjälle – Toverilta synkkä arvio syystä <https://www.is.fi/ulkomaat/art-2000009968721.html>.

Åkman, Erika. 4.11.2023. Somekansalta tyyliä tekstiä Mika Aaltolan esiintymisestä Elämäni biisissä – tätä mieltä ihmiset olivat <https://www.is.fi/viihde/art-2000009969852.html>.

Nousiainen, Jenna. 4.11.2023. Vesa-Matti Loirin Inarin-mökki etsii ostajaa – mökillä muhkea hintalappu <https://www.is.fi/viihde/art-2000009969214.html>.

Kanerva, Juha. 5.11.2023. Helsinkiläinen Siri, 33, sairastui rajusti ja kuoli muutamassa viikossa – ”Järkyttävän nopeaa” <https://www.is.fi/urheilu/art-2000009970424.html>.

Särkkä, Heini. 5.11.2023. Erkin tragedia paljastui sukulaisille pitkän ajan jälkeen – ”Mätimme koloita Ikean mehukanisterilla lentolaukusta automaattiin” <https://www.is.fi/taloussanomart-2000009947519.html>.

Karvanen, Niko. 5.11.2023. Tänne Loton 14,5 miljoonan jättipotti suuntasi! <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000009969859.html>.